

Trečiojo amžiaus universitetai Lietuvoje: situacijos analizė ir plėtros gairės

Dr. Albinas Kalvaitis, Jūratė Barauskienė, Agnė Mačėnaitė

**Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis finansuojamas projektas
„Suaugusiųjų švietimo sistemos plėtra suteikiant besimokantiems asmenims bendrąsias
kompetencijas (II etapas)“**

Vilnius, 2014

TURINYS

1. Lietuvos TAU situacijos tyrimo metodika	3
2. Organizaciniai TAU veiklos aspektai	8
Organizacinių TAU veiklos aspektų apibendrinimas.....	22
3. Finansiniai TAU veiklos aspektai	25
Finansinių TAU veiklos aspektų apibendrinimas	29
4. Strateginis TAU veiklos planavimas.....	30
Strateginio TAU veiklos planavimo apibendrinimas	39
5. Lietuvos TAU plėtros gairės.....	40

1. Lietuvos TAU situacijos tyrimo metodika

Tyrimo problema. Vis labiau senstant visuomenei, daug daugiau dėmesio pradedama skirti vyresniojo amžiaus asmenų švietimo poreikiams tenkinti. Vienas būdų siekti šio tikslo – specialių mokymo įstaigų, skirtų vyresnio amžiaus žmonėms, įkūrimas. Tokių specialių mokymo įstaigų reikia dar ir dėl to, kad vyresniojo amžiaus asmenys turi specifinių poreikių. Jiems dažniausiai jau nebereikia valstybės pripažinto mokslų baigimo pažymėjimo, be to, vyresnio amžiaus besimokantieji dėl sveikatos kelia savų reikalavimų mokymuisi – dėstytojai turi kalbėti aiškiai ir pakankamai garsiai, teikiamos informacijos kiekis neturi būti labai didelis, santykiai tokiose mokymo įstaigose turi būti daug neformalesni, liberalesni negu įprastoje ugdymo įstaigoje.

Pasaulyje senjorų mokymosi poreikiai sprendžiami labai įvairiai. Užsienio šaltiniuose teigiama, kad vyresnio amžiaus žmonės, išėję į pensiją ir neturėdami didesnių įsipareigojimų šeimai, turi daugiau laisvo laiko ir nori jį prasmingai panaudoti. Besimokant vyresniame amžiuje, užsienio sociologų nuomone, svarbu ne tik naujai įgyjamos žinios bei įgūdžiai, bet ir naujų ryšių su žmonėmis užmezgimas. „Smegenų mankšta“ taip pat įvardijama kaip šalutinis teigiamas mokymosi vyresniame amžiuje rezultatas.

Pavyzdžiui, Vokietijoje, vyresnio amžiaus asmenims skirtos mokymo įstaigos vadinamos įvairiai: senjorų universitetu (Seniorenuniversität), trečiojo amžiaus universitetu (Universität des dritten Lebensalters) arba senjorų kolegija (Seniorenkolleg). Vokietijoje vyresniojo amžiaus asmenų mokymasis labiau orientuotas į akademiškumą. Klausytojams dažniausiai yra taikomas ir išsilavinimo cenzas. Pavyzdžiui, galimybė mokytis tokiose įstaigose suteikiama tik įgijusiems vidurinę išsilavinimą senjorams (Bavarijoje – aukštąjį išsilavinimą), jie turi apsispręsti, ar mokysis kaip tikrieji studentai, ar kaip laisvieji klausytojai. Vokietijoje vyresniojo amžiaus gyventojai turi tris skirtingus būdus mokytis: įprastas studijas, buvimą laisvaisiais klausytojais arba specialias senjorų studijas. Laisvieji klausytojai paprastai pasinaudoja studijų galimybe kaip tolesnio profesinio tobulinimosi būdu, o pasirinkę įprastas studijas senjorai iš tiesų įgyja pasirinktą specialybę (tokiu atveju prieš pradėdant studijas būtina turėti bent vidurinę išsilavinimą). Laisvieji klausytojai priimami į Vokietijos aukštąsias mokyklas, bet, nors paprastai nelaiko egzaminų ir negauna aukštosios mokyklos baigimo dokumentų, gali dalyvauti aukštojoje mokykloje organizuojamuose renginiuose: paskaitose, praktiniuose užsiėmimuose ir pan. To norintys laisvieji klausytojai semestro pabaigoje gali gauti dalyvavimo pažymėjimą. Jame būna nurodyta, kuriuose užsiėmimuose ir kaip dažnai dalyvauta. Trečioji mokymosi galimybė, senjorų studijos, yra panaši į laisvojo klausytojo mokymąsi, bet yra papildoma specialiomis mokymosi programomis, skirtomis vyresniojo amžiaus žmonėms. Praktiškai visos Vokietijos aukštosios mokyklos yra numačiusios vienokias ar kitokias vyresniojo amžiaus žmonių mokymosi galimybes, o nuo 2006 m. Vokietijos Šiaurės Reino-Vestfalijos federalinėje žemėje įsikūrusiame Bad Mainbergo (Bad Meinberg) mieste veikia pirmasis senjorų universitetas. Čia senjorai gali įgyti išsilavinimą, taip pat lankyti įvairių dalykų paskaitas. Dažniausiai renkamos politikos mokslų, filosofijos, medicinos, komunikacijos mokslų užsiėmimus. Nuo 2007 m. šioje aukštojoje mokykloje galima įgyti „senjoro konsultanto“ profesinę kvalifikaciją, kuri leidžia senjorams, remiantis anksčiau įgytu išsilavinimu, dirbti mažose įmonėse neapmokamu konsultantu¹.

Lietuvoje nueita kitu keliu. Lietuvos švietimo, signataras dr. Medardas Čobotas kartu su bendraminčiais pirmąją vyresniojo amžiaus žmonėms skirtą mokymo įstaigą, trečiojo amžiaus

¹ Plačiau apie tai – <http://www.studentenpilot.de/studium/studierenimalter/>.

universitetą (TAU), įregistravo 1995 m. birželio 2 d. Šio universiteto įstatuose nurodyta, kad tai yra ne pelno siekianti savarankiška, savanoriška respublikinė visuomeninė organizacija, savo veikla užtikrinanti vyresnio amžiaus žmonių geresnę socialinę integraciją į visuomenę, skatinanti jų efektyvų, produktyvų ir turiningą gyvenimą, palaikanti jų darbingumą, fizinį aktyvumą, kelianti žinių ir kultūros lygį, apsieičianti gyvenimo patirtimi, palaikanti sveikatą, turinti juridinio asmens statusą ir veikianti švietimo, socialinėje, kultūros ir kitose panašiose srityse². Taigi nuo pat pradžių Lietuvoje siekta kurti daug platesnio profilio negu vien akademinę senjorų mokymosi įstaigą.

TAU yra viena labiausiai populiarėjančių mokymo įstaigų Lietuvoje. Pirmasis TAU atsirado 1995 m., 2012 m. veikė 24 TAU, o 2014 m. pavasarį Lietuvoje jau buvo žinomi 40 įvairiuose miestuose veikiantys trečiojo amžiaus universitetai. Kita vertus, TAU visą laiką nebuvo įtraukti į bendrą Lietuvos švietimo sistemą, o egzistavo autonomiškai.

Pirmą kartą moksliskai tyrinėti trečiojo amžiaus universitetų veiklą pabandyta 2012 m., kai, įgyvendinant Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis finansuojamo projektą „Suaugusiųjų švietimo sistemos plėtra suteikiant besimokantiems asmenims bendrąsias kompetencijas (II etapas)“, buvo atliktas tyrimas ir paskelbta tyrimo ataskaita „Trečiojo amžiaus universitetų sistemos veiklos analizė“³.

Vykdam šį tyrimą nustatyta, kad:

- Bendras TAU klausytojų skaičius Lietuvoje 2012 m. pabaigoje siekė maždaug 6000 klausytojų. Per ketverius metus TAU klausytojų padaugėjo beveik dvigubai, bet, žinant, jog 2012 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 711 036 šešiasdešimties metų ir vyresni gyventojai, TAU turi dar milžiniškas galimybes plėsti savo veiklą.
- TAU labai įvairiai ir, ko gero, atsižvelgdama į savivaldybės galimybes, sprendžia mokymosi patalpų klausimą. Dažniausiai pasirenkama vieta trečiojo amžiaus universiteto užsiėmimams – įvairios savivaldybei priklausančios patalpos, pavyzdžiui, rajono švietimo ar kultūros centrai. Gana plačiai išnaudojamos ir aukštųjų mokyklų bei bendrojo ir ikimokyklinio ugdymo įstaigų galimybės suteikti patalpas. Tarp mažiau įprastų užsiėmimo vietų – trečiojo amžiaus universiteto vadovo valdomas viešbutis ar globos namai.
- Patogiausias trečiojo amžiaus universitetų užsiėmimų laikas yra darbo dienomis, darbo laiku. Užsiėmimai paprastai prasideda apie 15–16 val. Akivaizdu, kad, tokiu atveju jie dažnai baigiasi jau po darbo. Galima manyti, kad toks darbo laikas pasirenkamas dar ir dėl to, kad tokiu laiku trečiojo amžiaus universitetų vadovybei patogiau prisikviesti lektorius ir užsiėmimų vadovus.
- 2012–2013 mokslo metų pradžioje trečiojo amžiaus universitetuose buvo pasirenkę dirbti 270 dėstytojų ir lektorių. Palyginti su 2011–2012 mokslo metais, dėstytojų skaičius truputį sumažėjo.
- Vertinant Lietuvoje veikiančių trečiojo amžiaus universitetų veiklą pagal bendrojo valdymo modelio (BVM, angliškai *Common Assessment Framework*) principus galima teigti, kad:
 - apklausoje dalyvavę trečiojo amžiaus universitetų klausytojai, dėstytojai ir vadovai iš esmės tik teigiamai įvertino TAU veiklos galimybių ir rezultatų sritis;

² Plg. <http://www.treciojoamziausuniversitetas.lt/lt/istatai-nuostatai>.

³ Tyrimo ataskaita skelbiama

http://www.suaugusiujuvietimas.lt/modules/document_manager/documents/3/TAU%20tyrimo%20ataskaita%202012.pdf.

- trečiojo amžiaus universitetų dėstytojai, jeigu jie kartu nėra ir TAU vadovai, menkai įtraukiami į trečiojo amžiaus universiteto bendruomenės gyvenimą ir veiklą. Galima manyti, kad pagrindinė trečiojo amžiaus universitetų dėstytojų funkcija yra ateiti į auditoriją ir paskaityti paskaitą senjorams ar šiuos senjorus kaip nors kitaip užimti. Visas trečiojo amžiaus universitetų valdymas ir veiklos korekcijos, atrodo, vyksta tiesiogiai trečiojo amžiaus universitetų vadovams bendraujant su klausytojais. Todėl viena didesnių trečiojo amžiaus universitetų veiklos plėtros perspektyvų – universiteto bendruomenių plėtimas pirmiausia labiau įtraukiant dėstytojus ir siekiant labiau motyvuoti savo klausytojus aktyviau įsitraukti į trečiojo amžiaus universiteto bendruomenės veiklą, lygiavertiškai sprendžiant dėl TAU veiklos krypčių ar kitų vidaus gyvenimo klausimų;
- trečiojo amžiaus universiteto klausytojai, tegul ir netiesiogiai, išreiškia siekį labiau lemti apsisprendimą dėl trečiojo amžiaus universiteto veiklos krypčių, kitų šios mokymo įstaigos vidaus gyvenimo dalykų.
- Aptariant trečiojo amžiaus universiteto kaip mokymo įstaigos tipo ypatumus, visus ypatingus požymius galima sujungti į dvi pagrindines grupes.
 - Trečiojo amžiaus universiteto klientų apibūdinimas – tai esantys daug geresni negu įprasta asmenys – aktyvesni, smalsesni, besiorientuojantys ne į išsilavinimą (t. y. diplomą, pažymėjimą), bet į žinias, galimybę aptarti tas žinias. Kita vertus, šešiasdešimtmečiai ir septyniasdešimtmečiai TAU klausytojai gali iš esmės skirtis savo poreikiais ir galimybėmis, o tai suteikia veiklai tam tikro specifiškumo. Ypač tuomet, jei trečiojo amžiaus universiteto klausytojų skaičius yra nedidelis ir nėra galimybių išsiskirstyti po fakultetus ar grupes, o reikia dirbti bendrame jungtiniame fakultete. Taip pat būtina žinoti, kad į trečiojo amžiaus universiteto užsiėmimus ateina labai skirtingą išsilavinimą įgiję ir labai skirtingus poreikius turintys senjorai.
 - Darbo organizacijos trečiojo amžiaus universitete ypatumai – šie esantys neformalesni negu įprasta, liberalesnė TAU aplinka ir tvarka, didesnis trečiojo amžiaus universiteto bendruomenės kolektyviškumo jausmas.
- Analizuojant TAU dėstytojų darbą paaiškėjo, kad patys dėstytojai, palyginti su TAU klausytojų ir vadovų vertinimais, savo veiklą vertina geriausiai. Ypatingi vertinimų neatitikimai, kai dėstytojai aiškiai geriau negu TAU klausytojai ir vadovai įvertina atskirus savo veiklos aspektus, stebimi vertinant teiginius „Dėstytojai taiko patrauklius mokymo(si) metodus“ ir „Dėstytojai savarankiškoms studijoms rekomenduoja naudingą mokymosi medžiagą“. Didžiųjų miestų TAU klausytojai vyrai ir trečiojo amžiaus universitetą trumpiau lankę klausytojai savo dėstytojų darbo kokybę vertina kritiškiau.
- Tipinis TAU klausytojas yra moteris, pensininkė, kurios amžius – nuo 60 iki 75 metų. Paprastai ji yra įgijusi bent profesinį ar aukštesnįjį, bet labai dažnai ir aukštąjį išsilavinimą, yra ištekėjusi arba našlė. Galima manyti, kad tarp didžiųjų miestų TAU klausytojų yra daugiau aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų, pensininkų bei nevedusių senjorų, o mažesniųjų miestų TAU – jaunesnio amžiaus ir įgijusių tik profesinį ar aukštesnįjį išsilavinimą klausytojų, taip pat turinčių darbą ar savo verslą ir vedusių asmenų. Labiau akademinės krypties TAU mokosi daugiau aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų ir nevedusių asmenų, taip pat našlių.
- Taip pat, kaip ir darbingo amžiaus asmenų neformalaus švietimo atveju, mokyti TAU dažniausiai pradeda dėl universalių priežasčių: noro tobulintis, plėsti akiratį bei siekio maloniai pabendrauti su naujais žmonėmis. Siekis įgyti konkrečių trūkstamų žinių yra

mažiausias akstinas pradėti mokslus TAU. Žinių trūkumas statistiškai reikšmingai dažniau į TAU atveda asmenis, įgijusius tik vidurinį ar profesinį bei aukštesnįjį išsilavinimą, taip pat trumpiau TAU lankančius asmenis.

- Pirmuoju informacijos apie TAU šaltiniu dažniausiai tampa draugų, pažįstamų ir kaimynų nuomonė ir pranešimai laikraščiuose. Patikimiausiais informacijos apie TAU šaltiniais laikomi draugai, pažįstami ir kaimynai; laikraščiai ir internetas. Klausytojams patogiausiais informacijos apie TAU šaltiniais įvardyti TAU darbuotojai (vadovybė ir dėstytojai), laikraščiai, internetas, draugai, kaimynai ir pažįstami. Labiausiai paskatinę eiti mokytis į TAU asmenys yra draugai. Apibendrintai galima pasakyti, kad kaip tik draugų, pažįstamų ir kaimynų nuomonė bei informacija laikraščiuose ir internete svarbiausia agituojant mokytis TAU. Todėl būtina apgalvoti geresnio informacijos apie TAU pateikimo šiais trimis būdais strategijas ir padėti TAU vadovybei įgyvendinti šias strategijas.
- Vertinant TAU besimokančių klausytojų iš mokslo gaunamą naudą, galima daryti pagrįstą išvadą, kad trečiojo amžiaus universitete lengviausia įgyti naujų ir naudingų žinių bei maloniai pabendrauti su naujais žmonėmis.
- Tipiškas Lietuvos trečiojo amžiaus universiteto dėstytojas – moteris, įgijusi aukštąjį išsilavinimą, turinti nuolatinį darbą, turinti darbo formaliojo švietimo įstaigoje patyrimo.
- Pagal amžių Lietuvos trečiojo amžiaus universitetų dėstytojai dalijasi į tris aiškiai išreikštas grupes: 45 metų amžiaus ir jaunesnius, 46–60 metų ir vyresnius negu 60 metų asmenis.
- Tipiškas Lietuvos trečiojo amžiaus universiteto vadovas – moteris, įgijusi aukštąjį išsilavinimą, pensininkė, turinti darbo formaliojo švietimo įstaigoje patyrimo, bet neturinti patyrimo dirbti formaliojo švietimo įstaigos vadove. Pagal amžių buvo sunku išskirti tipiško TAU vadovo apibūdinimą.
- Dėstytojai paprastai pradėjo dirbti trečiojo amžiaus universitete dėl to, kad jautė poreikį pasidalyti turimomis žiniomis. Didelę dalį TAU dėstytojų (ypač jaunesnio amžiaus) trečiojo amžiaus universiteto dėstytojais paprašė dirbti TAU vadovai.
- Trečiojo amžiaus universitetų dėstytojai ir vadovai paprastai jaučia pasitenkinimą savo veikla.
- Dažniausia TAU dėstytojų įvardyta reikalinga pagalba yra geresnis TAU finansavimas. TAU vadovams reikalingą pagalbą galima dalyti į 4 dalis:
 - pagalbą TAU vadovams keliant kvalifikaciją;
 - pagalbą sprendžiant TAU pedagogines problemas;
 - pagalbą sprendžiant TAU organizacines problemas;
 - pagalbą sprendžiant TAU su teisės aktais susijusias problemas, pirmiausia išgryninant TAU teisinį ir pedagoginį statusą.
- Pagrindinėmis problemomis TAU vadovai laiko mokymuisi reikalingų medžiagų įsigijimo ir atlyginimo už dėstytojų darbą problemas.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu nustatyta, kad neformalusis švietimas yra švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas, išskyrus formaliojo švietimo programas. Šiame dokumente taip pat nustatyta, kad neformaliojo suaugusiųjų švietimo paskirtis – sudaryti sąlygas asmeniui mokytis visą gyvenimą, tenkinti pažinimo poreikius, tobulinti įgytą kvalifikaciją, įgyti papildomų kvalifikacijų. Neformalusis suaugusiųjų švietimas teikiamas kiekvienam jį pasirinkusiam asmeniui, ne jaunesniam kaip 18 metų. Neformalųjį suaugusiųjų švietimą gali teikti visi švietimo teikėjai. Neformaliojo švietimo būdu asmens įgyta kompetencija gali būti pripažįstama kaip formaliojo švietimo programos ar

kvalifikacijos dalis Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta arba aukštosios mokyklos nusistatyta tvarka.

LR švietimo įstatymo 58 straipsnyje taip pat nustatyta, kad savivaldybės atstovaujamoji institucija (t. y. savivaldybės taryba) be kitų prievolių formuoja suaugusiųjų neformaliojo švietimo programas teikiančių mokyklų tinklą ir inicijuoja, kad būtų formuojamas gyventojų poreikius atitinkantis suaugusiųjų švietimo teikėjų tinklas, taip pat savarankiškai formuoja neformaliojo švietimo teikėjų tinklą, o savivaldybės vykdomoji institucija (t. y. savivaldybės administracija) be kitų svarbių prievolių organizuoja suaugusiųjų neformalųjį švietimą. Taigi, vykdant suaugusiųjų neformalųjį švietimą, vadinasi, ir skatinant trečiojo amžiaus universitetų atsiradimą, ne Lietuvos Respublikos Seimui, ne Švietimo ir mokslo ministerijai ar kuriai kitai ministerijai, o savivaldybėms tenka svarbiausias vaidmuo ir pagrindinė atsakomybė.

Neformalusis suaugusiųjų švietimas reglamentuojamas LR neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymo. Šiame įstatyme nustatyta, kad neformalusis suaugusiųjų švietimas – asmens ir visuomenės interesus atitinkantis mokymasis, lavinimasis ar studijos, kurias baigusiam neišduodamas valstybės pripažįstamas dokumentas, patvirtinantis išsilavinimo, tam tikros jo pakopos ar atskiro reglamentuoto modulio baigimą arba kvalifikacijos įgijimą. Nustatyti šie pagrindiniai neformaliojo suaugusiųjų švietimo uždaviniai:

- padėti asmeniui tenkinti savišvietos poreikius, plėtoti savo kultūrinius interesus;
- ugdyti asmens kūrybines galias ir gebėjimus;
- padėti asmeniui tapti aktyviu demokratinės visuomenės piliečiu;
- sudaryti sąlygas įgyti profesinei veiklai reikalingų teorinių žinių ir praktinių gebėjimų, taip pat sąlygas kvalifikacijai tobulinti.

Pagal neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymą rengti ir įgyvendinti neformaliojo suaugusiųjų švietimo programas gali Lietuvos neformaliojo švietimo įstaigos, taip pat bendrojo lavinimo, profesinio mokymo, aukštesniosios ir aukštosios mokyklos, įsteigusios neformaliojo suaugusiųjų švietimo padalinius (skyrius, grupes ir t. t.), kiti juridiniai ir fiziniai asmenys, kurie Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka yra įgiję teisę užsiimti neformaliuoju suaugusiųjų švietimu. Ši nuostata privalomai netaikoma fizinių asmenų organizuojamiems vienkartiniais neformaliojo švietimo renginiams. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstaigas Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka gali steigti valstybės institucijos, savivaldybės, nevyriausybinių organizacijos ir kiti juridiniai bei fiziniai asmenys.

Neformalusis mokymasis iš esmės vyksta šalia pagrindinių švietimo ir mokymo sistemų. Jis taip pat yra apgalvotas ir organizuotas. Su formaliuoju mokymusi jį sieja tai, kad šis mokymasis ribojamas institucinės priklausomybės. Jis būdingas kvalifikacijos tobulinimo sričiai. Neformalusis mokymasis gali būti teikiamas darbo vietose, juo gali rūpintis visuomeninės organizacijos ir grupės, taip pat organizacijos, įkurtos formaliosioms sistemoms papildyti (meno, muzikos, sporto užsiėmimai arba privačios pamokos, korepetitoriai, ruošiantys asmenis egzaminams). Valstybės pripažinti dokumentai neišduodami.

Tyrimo tikslas – nustatyti, kaip toliau Lietuvoje vystosi trečiojo amžiaus universitetai ir numatyti jų plėtros gaires.

Tyrimo uždaviniai

1. Nustatyti organizacinius trečiojo amžiaus universitetų veiklos aspektus.
2. Išsiaiškinti finansinius trečiojo amžiaus universitetų veiklos aspektus.
3. Apibūdinti dabartinį trečiojo amžiaus universitetų veiklos strateginio planavimo lygį.
4. Pateikti galimas Lietuvos trečiojo amžiaus universitetų plėtros gaires.

Tyrimo imties apibūdinimas. Prieš pradėdant tyrimą nustatyti visi žinomi trečiojo amžiaus universitetai. Tam pasinaudota interneto svetainėje <http://www.suaugusiųjųšvietimas.lt/> esančia informacija. Iš jos paaiškėjo, kad tyrimo pradžioje Lietuvoje buvo 40 trečiojo amžiaus universitetų. Nutarta apklausti šių universitetų vadovus, tad tyrimui buvo parengta speciali TAU vadovams skirta anketa. Į anketos klausimus atsakė 38 iš 40 TAU vadovų. Tyrime nedalyvavo Prienų TAU vadovė (sirgo) ir vieno iš dviejų Tauragės TAU vadovas (teigė, kad neturi laiko atsakinėti į anketos klausimus). Kito Tauragėje veikiančio TAU vadovė į anketos klausimus atsakė.

Tyrimo laikas. Lauko tyrimas atliktas 2014 m. gegužės–birželio mėnesiais.

2. Organizaciniai TAU veiklos aspektai

Pirmojo tyrimo uždavinio sprendimas. Sprendžiant pirmą tyrimo uždavinį „Nustatyti organizacinius trečiojo amžiaus universitetų veiklos aspektus“ pirmiausia domėtasi Lietuvoje veikiančių trečiojo amžiaus universitetų steigėjais. Apibendrinus atsakymus galima teigti, jog 22 apklaustų TAU vadovų tvirtinimu, jų universiteto steigėjais yra fiziniai asmenys (21 respondentas, atsakydamas į šį atvirą klausimą, nurodė, jog steigėjai fiziniai asmenys, 1 – kad narių susirinkimas), 14 apklaustų TAU vadovų nurodė, kad apsisprendžiant dėl paslaugų senjorams teikimo dalyvavo savivaldybės taryba, savivaldybės administracija ar kuri nors savivaldybės administracijos įsteigta įstaiga – ko gero, šie TAU atsirado todėl, kad savivaldybių politikai ar administracijų darbuotojai įdėmiai skaitė LR švietimo įstatymą ir suprato, kad savivaldybėje rūpintis neformaliojo suaugusiųjų švietimu, o tai reiškia, kad ir senjorų švietimu, yra jų prievolė. Dviejų TAU steigėjais respondentų įvardijami Lietuvoje veikiantys universitetai – Klaipėdos TAU įsteigė Klaipėdos universitetas kartu su VŠĮ „Trečiasis amžius“, o Lietuvos sporto ir sveikatingumo TAU – Lietuvos sporto universitetas.

Detalizuojant savivaldybių iniciatyva atsiradusius TAU galima teigti, kad didžioji jų dalis – 10 iš 14 – veikia prie savivaldybėje įsikūrusio švietimo centro (švietimo paslaugų centro, švietimo pagalbos tarnybos, švietimo ir kultūros paslaugų centro ir pan.), o 3 – prie savivaldybėje veikiančios suaugusiųjų formaliojo švietimo įstaigos (suaugusiųjų ir jaunimo mokyklos, suaugusiųjų mokymo centro, suaugusiųjų švietimo centro). 1 respondentas nedetalizavo savivaldybėje veikiančios įstaigos, kuri teikia ir senjorų neformaliojo švietimo paslaugą.

Taigi apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje veikiančius TAU ir neformaliojo švietimo paslaugas teikiančias įstaigas pagal steigėjus galima dalyti į tris dalis:

- fizinių asmenų iniciatyva įsteigtas organizacijas (jų tyrimo metu priskaičiuota 22);
- savivaldybių tarybų narių ar savivaldybių administracijų darbuotojų iniciatyva, ko gero, vykdant LR švietimo įstatymo nuostatas, senjorų neformaliojo švietimo vykdymo prievolė

priskiriant kuriai nors savivaldybėje jau veikiančiai organizacijai (jų tyrimo metu priskaičiuota 14);

- Lietuvoje veikiančio universiteto darbuotojų iniciatyva atsiradusius TAU (jų tyrimo metu priskaičiuota 2).

Pasinaudojus šiuo Lietuvoje veikiančių TAU skirstymu, tolesnė surinktų duomenų analizė toliau bus vykdoma atskirai išskiriant fizinių asmenų iniciatyva įkurtus, savivaldybėse veikiančias ir senjorų švietimo paslaugas teikiančias organizacijas bei universiteto iniciatyva įkurtus TAU.

Respondentų klausta, ar jų vadovaujamas TAU yra kaip nors įsiregistravęs.

1 lentelė. Respondentų atsakymai į klausimą apie teisinį įsiregistravimą pagal steigėją (vnt.)

	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Taip, įsiregistravęs	22	21	0	1
Dar ne, bet planuojame įsiregistruoti	1	0	1	0
Ne ir neplanuojame įsiregistruoti	15	1	13	1

Iš 1 lentelės matyti aiški tendencija, jog beveik visų apklaustų fizinių asmenų įsteigtų TAU vadovai nurodė, jog jų vadovaujamas TAU yra kaip nors įsiregistravęs, o prie savivaldybių įstaigų veikiančių TAU vadovai – kad net ir neplanuoja kaip nors registruotis. Universitetų įsteigtų TAU situacija šiuo klausimu yra skirtinga.

Teisinio įsiregistravimo klausimas svarbus, pavyzdžiui, dar ir dėl to, kad, atsižvelgiant į teisinį statusą, trečiojo amžiaus universitetuose gali skirtis ir vidaus tvarka, atskaitomybė, galų gale galimybė pritraukti finansinę paramą ar sudarinėti bendradarbiavimo sutartis su išorės organizacijomis. TAU, kuriuos įsteigė fiziniai asmenys, vadovų atsakymai pasiskirstė taip: 19 nurodė, kad jų vadovaujamo TAU teisinis statusas yra asociacija, 1 – viešoji įstaiga, o 2 respondentai į šį klausimą neatsakė. Savivaldybėse veikiančių organizacijų, teikiančių senjorų švietimo paslaugas, vadovai paprastai į šį klausimą neatsakė, tik vieno TAU vadovas nurodė, kad jo vadovaujamo TAU teisinis statusas yra asociacija. Vieno universiteto įsteigto TAU vadovas nurodė, kad jo vadovaujamos mokymo įstaigos teisinis statusas yra viešoji įstaiga, o kitas universiteto įsteigto TAU vadovas į šį klausimą neatsakė.

Apskritai galima teigti, kad TAU teisinio statuso problema yra didesnė negu atrodo iš pirmo žvilgsnio. Po to, kai 1995 m. įsikūrė Medardo Čoboto Trečiojo amžiaus universitetas (MČTAU) ir taip paskatino TAU kūrimąsi kitose savivaldybėse, MČTAU vadovai teikė juridinę pagalbą formaliai įregistruojant šiuos naujus TAU – kad būtų paprasčiau, naujai atsirandantys TAU kitose savivaldybėse registruodavosi kaip MČTAU filialai. Vėliau sustiprėję šie MČTAU filialai kitose savivaldybėse dažnai persiregistruodavo savarankiška asociacija, bet MČTAU ir toliau laikydavo juos savo filialais. Aptariamo tyrimo anketoje buvo klausimas, ar respondento vadovaujamas TAU turi kokių nors filialų. MČTAU vadovės atsakymuose nurodyta, kad „buvo steigiami TAU filialai rajonuose, kurie dabar yra užsiregistravę Trečiojo amžiaus universitetais: Kauno, Telšių, Utenos, Visagino, Kretingos, Klaipėdos, Anykščių, Jonavos, Kupiškio, Raseinių, Tauragės, Varėnos, Panevėžio, Marijampolės, Alytaus“. Kita vertus, iš šių išvardytų TAU vadovų atsakymų matyti, kad šiuo metu MČTAU filialais ar kitose savivaldybėse veikiančiais fakultetais save laiko Rokiškio,

Kauno apskrities, Panevėžio, Visagino TAU. Tiesa, nepavyko apklausti vieno iš dviejų Tauragėje veikiančių TAU vadovo. Gali būti, kad jo vadovaujamas TAU taip pat kaip nors teisiškai susijęs su MČTAU. Įdomus ir Raseinių TAU teisinis statusas. Nors jo vadovas nurodė, kad TAU steigėjas yra Raseinių rajono švietimo centras, teisiškai, respondento žodžiais, tai yra Medardo Čoboto TAU filialas prie Raseinių rajono švietimo centro. Taigi, apibendrinant galima teigti, kad pagal teisinį statusą, kaip atrodo, Lietuvoje veikiančius TAU neužtenka suskirstyti į tris grupes pagal steigėją. Dalis fizinių asmenų savivaldybėse įsteigtų ir, kaip aiškėja iš respondentų atsakymų, pakankamai autonomiškai veikiančių TAU teisiškai yra kitose savivaldybėse veikiančios MČTAU filialai. Panašiai, atrodo, galima apibūdinti ir Raseinių TAU, kurio steigėjas, kaip nurodė respondentas, yra rajono švietimo centras. Todėl grynai teisiniu aspektu Lietuvoje veikiančius TAU galima būtų skirstyti į fizinių asmenų įsteigtus TAU, savivaldybių įstaigas, atliekančias TAU funkcijas, universitetų įsteigtus TAU ir iš esmės savarankiškai veikiančius MČTAU filialus kitose savivaldybėse. Visgi dėl analizės paprastumo šioje analizėje bus laikomasi anksčiau išskirto TAU skirstymo į tris grupes. TAU teisinio statuso problema labai svarbi sprendžiant šio suaugusiųjų neformaliojo mokymosi tipo išgyvenimo klausimus. Pavyzdžiui, labai dažnai nuo organizacijos teisinio statuso priklauso galimybės ją finansiškai ir kitais būdais paremti, galimybės dalyvauti įvairiuose viešuose pirkimuose ar įvairaus lygio projektuose.

Dar vienas svarbus organizacinės veiklos aspektas, neapartas 2012 m. tyrime, buvo oficiali TAU įkūrimo data. Iš 2 lentelės matyti, kad iki 2008 m. Lietuvoje kūrėsi vien tik fizinių asmenų steigiami TAU, o nuo 2008 m. apie specialius senjorų švietimo būdus bei galimybes pradėjo galvoti ir savivaldybių tarybose bei savivaldybių administracijose dirbantys žmonės. Savivaldybių iniciatyva įkurtų TAU ypač daug atsirado 2012 metais. Po 2010 m. taip pat aiškiai pradėjo daugėti ir fizinių asmenų steigiamų trečiojo amžiaus universitetų.

2 lentelė. Respondentų atsakymai apie oficialią jų vadovaujamo TAU įkūrimo datą metais pagal steigėjus (vnt.)

	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
2014 m.	1	–	1	–
2013 m.	6	3	2	1
2012 m.	10	3	7	–
2011 m.	6	4	2	–
2010 m.	5	3	1	1
2008 m.	1	–	1	–
2007 m.	1	1	–	–
2006 m.	1	1	–	–
2005 m.	1	1	–	–
2002 m.	1	1	–	–
2000 m.	1	1	–	–
1999 m.	2	2	–	–
1995 m.	1	1	–	–
Neatsakė	1	1	–	–

Kadangi TAU gali turėti filialus, apklausos metu respondentų klausta, ar jie turi filialų ar skyrių savo savivaldybės ar kitų savivaldybių vietovėse. Tyrimo ataskaitoje ši tema pradėta aptarinėti apibūdinant TAU juridinio įsiregistravimo problemą, kai buvo įvardyta Medardo Čoboto TAU situacija. Tyrimo

rezultatai parodė, kad savo veiklą kituose gyvenamuosiuose punktuose plečia ar planuoja plėsti ne tik MČTAU.

3 lentelė. TAU filialų ar skyrių steigimas pagal steigėjus (vnt.)

	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Taip, turime.	7	6	1	–
Ne, neturime, bet planuojame steigti.	6	1	4	1
Ne, neturime ir neplanuojame steigti.	25	15	9	1

Iš respondentų atsakymų matyti, kad TAU, jei ir turi savo skyrių ar filialus arba planuoja juos steigti, paprastai orientuojasi į kitus toje pačioje savivaldybėje įsikūrusius miestus ir miestelius. Išimtimi yra jau aptartas MČTAU, MČTAU Kauno apskrities filialas, turintis savo skyrių Kėdainiuose, ir Lietuvos sporto ir sveikatinimo TAU, planuojantis kurti filialą Birštone.

Respondentų klausta, kam priklauso pastatas (pastatai), kur vyksta TAU užsiėmimai. Toks pat klausimas buvo užduotas respondentams ir 2012 m. atliekant TAU vadovų tyrimą, todėl galima palyginti gautus rezultatus. Atsakant į šį klausimą buvo galima nurodyti kelis atsakymus. 2014 m. tyrimo metu gauti atsakymai buvo koduoti pasirinkus tokią pat atsakymų skalę kaip ir 2012 m. tyrimo ataskaitoje.

4 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetų užsiėmimų vieta pagal steigėjus (vnt.)

Vieta	2012 m. tyrimas (N = 24)	2014 m. tyrimas (N = 38)			
		Bendrai imant	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Aukštoji mokykla	8	10	8	–	2
Bendrojo ar ikimokyklinio ugdymo įstaiga	5	7	7	–	–
Biblioteka ar muziejus	5	7	7	–	–
Kitos savivaldybei priklausančios įstaigos	12	27	13	14	–
Kitiems savininkams priklausančios patalpos	3	4	3	1	–
Neatsakė	–	1	1	–	–

Iš 4 lentelės matyti, kad labiausiai keitėsi TAU, kurių užsiėmimai vyksta kitose savivaldybei priklausančiose įstaigose (paprastai švietimo centre ar bendruomenės namuose) dalis. Tai akivaizdžiai susiję su aplinkybe, kad kai kuriose savivaldybėse randasi ne atskiri fizinių asmenų įkuriami trečiojo amžiaus universitetai, o tos savivaldybės politikų ar administracijos specialistų

iniciatyva senjorų neformaliojo švietimo prievolė ir atsakomybė už tos prievolės vykdymą priskiriama jau nuo seno savivaldybėje veikiančiai ir savivaldybės tarybos įsteigta įstaiga ar organizacijai. Tarp kitiems savininkams priklausančių pastatų kaip TAU užsiėmimo vietų atsirado dar viena – parapijos namai. Akivaizdžiai matyti, kad trečiojo amžiaus universitetai savo veiklai dar pernelyg mažai išnaudoja tose savivaldybėse veikiančių bendrojo ugdymo mokyklų pastatus. Kaip žinia, iš savivaldybės biudžeto apmokamos išlaidos bendrojo ugdymo mokyklų mokymo aplinkai, nors antroje dienos pusėje bendrojo ugdymo mokyklose dauguma užsiėmimų baigiasi ir, atrodytų, niekas negali sutrukdyti sudaryti galimybę norintiems mokytis senjorams pasinaudoti šiuo metu jau pakankamai turtinga bendrojo ugdymo mokyklų mokomąja baze. Akivaizdžiai nepakankamai TAU užsiėmimams išnaudojami ir Lietuvoje plačiai veikiančių profesinių mokyklų pastatai ir mokymo bazė.

Viena svarbiausių konkrečių TAU apibūdinančių charakteristikų yra klausytojų skaičius. Duomenys apie klausytojus buvo renkami ir atliekant 2012 metų TAU tyrimą. 2012 m. tyrimo ataskaitoje visi veikiantys TAU pagal klausytojų skaičių buvo padalyti į keturias dalis. Tokiu pat būdu TAU pagal klausytojų skaičių dalyti ir analizuojant 2014 m. tyrimo rezultatus.

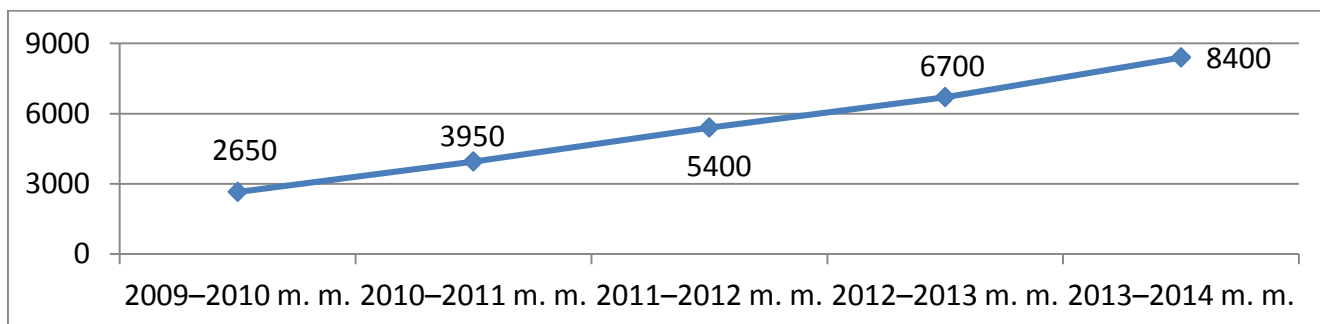
Iš 5 lentelėje skelbiamų rezultatų matyti, kad šalyje ne tik didėja trečiojo amžiaus universitetų skaičius, bet ir veikiančiuose TAU paprastai nors truputį didėja ir klausytojų skaičius. Bet kuriuo atveju, didėjant TAU skaičiui, sumažėjo labai mažų TAU, turinčių aiškiai mažiau 100 klausytojų, dalis. Galima teigti, kad Lietuvoje daugiausia veikia trečiojo amžiaus universitetų, jungiančių nuo 100 iki 300 klausytojų.

5 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetų klausytojų skaičius pagal steigėjus (vnt.)

TAU pagal dydį	2012 m. tyrimas (N = 24)	2014 m. tyrimas (N = 38)			
		Bendrai imant	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Labai maži TAU (iki 100 klausytojų)	12	7	5	2	–
Maži TAU (nuo 101 iki 300 klausytojų)	5	23	12	9	2
Vidutinio dydžio TAU (nuo 301 iki 500 klausytojų)	5	5	2	3	–
Dideli TAU (daugiau kaip 500 klausytojų)	2	3	3	–	–
Neatsakė	1	–	–	–	–

Analizuojant klausytojų skaičių atskiruose TAU, galima bandyti apibendrinti, kiek Lietuvos senjorų apskritai renkasi TAU kaip neformaliojo švietimo galimybę. Toks rodiklis taip pat buvo analizuotas atliekant 2012 metų tyrimą, todėl galima stebėti ilgesnę TAU klausytojų skaičiaus dinamiką.

1 pav. Klausytojų skaičius šalies TAU (vnt.)

Iš 1 paveikslo matyti, kad per penkerius metus TAU klausytojų skaičius šalyje padidėjo daugiau kaip tris kartus. Bet Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje gyvena daugiau kaip septyni šimtai tūkstančių šešiasdešimties metų ir vyresnių gyventojų. 2013–2014 mokslo metais trečiojo amžiaus universitetuose tesimokė apie aštuonis su puse tūkstančio asmenų. Tai reiškia, kad, sudarius tinkamas veiklos ir plėtros sąlygas, trečiojo amžiaus klausytojų skaičius turėtų didėti lygiai taip pat sparčiai.

Atliekant 2012 metų tyrimą kai kurių TAU vadovai skundėsi, kad dėl įvairių priežasčių į savo vadovaujamus trečiojo amžiaus universitetus negali priimti visų norinčių tobulintis asmenų. Todėl, rengiant 2014 metų tyrimo instrumentus, nuspręsta plačiau pasidomėti šia problema.

6 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetų galimybė priimti visus norinčiuosius pagal steigėjus (vnt.)

Atsakymas	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Taip, gali.	30	18	10	2
Ne, negali.	8	4	4	–

Iš surinktų duomenų aiškėja, kad situacija dėl TAU galimybės priimti visus norinčius klausytojus nėra tragiška, bet vis dėlto penktadalis visų Lietuvoje veikiančių TAU (aštuoni iš keturiasdešimties) priversti riboti naujų klausytojų priėmimą. Tai nurodė po keturis fizinių asmenų (Alytaus, MČTAU Kauno apskrities filialo, Marijampolės ir Visagino) ir savivaldybių iniciatyva (Elektrėnų, Jonavos, Kretingos ir Radviliškio) įsteigtų TAU vadovai. Pažymėtina, kad skiriasi negalinčių priimti visų klausytojų TAU dydis – iš fizinių asmenų įsteigtų TAU negalintys priimti visų klausytojų nurodė dviejų iš trijų Lietuvoje veikiančių didelių TAU, vieno iš dviejų vidutinio dydžio TAU ir vieno mažo TAU vadovai. Tarp savivaldybių įsteigtų TAU, kurių vadovai tvirtina negalintys priimti visų klausytojų, vienas TAU priskirtinas vidutinio dydžio, o trys – mažiems trečiojo amžiaus universitetams. Todėl galima manyti, kad šie TAU, savarankiškai besivystydami, ko gero, pasiekė savo plėtros ribas, ir tolesnei šių TAU plėtrai būtina speciali savivaldybių administracijų specialistų pagalba (neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtra pagal LR švietimo įstatymą yra savivaldybėms priskirta funkcija), sprendžiant kilusias problemas ir šalinant plėtros trikdžius.

TAU vadovams pateiktame klausimyne buvo atviras klausimas (nebuvo pateikta atsakymų, bet palikta vietos savam atsakymui įrašyti) apie tai, kodėl nėra galimybės priimti visus norinčiuosius mokytis respondento vadovaujamame trečiojo amžiaus universitete. Buvo galima nurodyti kelis atsakymus. Trijų fizinių asmenų įsteigtų ir keturių savivaldybių iniciatyva įsteigtų TAU vadovai nurodė, kad riboti klausytojų skaičių verčia patalpų trūkumas, o dviejų fizinių asmenų įsteigtų TAU

ir vieno savivaldybių iniciatyva įsteigto TAU vadovų vertinimu, visų klausytojų priimti negalima dar ir dėl dėstytojų trūkumo. Taigi, ko gero, didžiausia TAU plėtros problema, į kurią atkreipia dėmesį ir neribojančių klausytojų priėmimo TAU vadovai, yra pakankamai didelis užsiėmimams reikalingų patalpų trūkumas. Pavyzdžiui, vieno mažo fizinių asmenų įsteigto ir visus norinčius senjorus priimti galinčio TAU vadovė, atsakydama į anketos klausimą, kam priklauso pastatas, kuriame vyksta TAU užsiėmimai, rašė: „Mes neturime patalpų. Dėl lėšų stokos atsisakėme netgi rajono savivaldybės rekomenduotų patalpų, nes mums buvo per brangu mokėti. Todėl minėtose patalpose ir mūsų registracijos vietoje nuomojame patalpas tik Informacijos technologijų fakultetui, kurį per dvejus metus baigė daugiau nei 80 senjorų. Administracijai patalpas nuomojau tik trims valandoms (daugiau neišgalėjome) Moksleivių kūrybos centre. Tiksliau – nuomojome ne patalpas, o vietą prie rašomojo stalo trims valandoms ir vieną dieną per savaitę.“ Iš respondentės atsakymo aiškiai matyti, kad šioje savivaldybėje problema yra nepakankamas savitarpio supratimas tarp TAU vadovybės ir savivaldybės administracijos, savivaldybės administracijos specialistų įsivaizdavimas, kad trečiojo amžiaus universitetas, ko gero, tėra koks šio TAU steigėjų smulkus verslas.

Kadangi atliekant tyrimą domėtasi Lietuvoje veikiančių trečiojo amžiaus universitetų galimybėmis priimti visus norinčius klausytojus, parengtoje tyrimo anketoje buvo domimasi, ar, priimdami naujus klausytojus, trečiojo amžiaus universitetai taiko kokias nors priėmimo sąlygas. Jei trečiojo amžiaus universitetas negali priimti visų norinčių jame mokytis asmenų, kaip tik per vienokias ar kitokias priėmimo sąlygas reguliuojamas TAU studentų skaičius.

7 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetai pagal siekį taikyti klausytojų priėmimo sąlygas ir pagal steigėjus (vnt.)

Atsakymas	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Taip, taikome.	13	8	4	1
Ne, netaikome, bet planuojame taikyti.	3	3	–	–
Ne, netaikome ir neplanuojame taikyti.	22	11	10	1

Taip pat uždavus atvirąjį klausimą tikslintasi, kokios priėmimo sąlygos taikomos naujiems klausytojams.

8 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetai pagal taikomas klausytojų priėmimo sąlygas ir pagal steigėjus (vnt.) (buvo galima nurodyti kelis atsakymus)

Atsakymas	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Nario mokesčio mokėjimas.	4	4	–	–
Stojamojo mokesčio mokėjimas.	4	4	–	–
Privalo lankyti paskaitas, būti motyvuotas.	3	2	1	–
Amžiaus cenzas.	4	1	3	–
Medicininė pažyma, kad gali atlikti mažo intensyvumo fizinę veiklą.	1	–	–	1

Iš 8 lentelės matyti, kad Lietuvoje veikiančios TAU kokių nors didesnių sąlygų naujiems klausytojams netaiko. Taip pat paaiškėjo, kad ne visi respondentai tas pačias aplinkybes supranta kaip specialias priėmimo sąlygas. Pavyzdžiui, nario mokesčio mokėjimą kaip specialią sąlygą lankyti TAU nurodė 4 respondentai, nors toliau anketoje, aptardami finansinius TAU veiklos aspektus, 22 respondentai nurodė renkantis nario mokesį (ši tema plačiau bus nagrinėjama aptariant antrojo tyrimo uždavinio vykdymą). Amžiaus cenzas kaip TAU lankymo sąlyga buvo nurodytas 4 respondentų, nors praktiškai visiems respondentams buvo akivaizdu, kad trečiojo amžiaus universitetų užsiėmimus lanko vyresnio amžiaus žmonės. Motyvacija kaip priėmimo į TAU sąlyga gali reikšti tai, jog su nauju TAU klausytoju yra sudaroma sutartis, o šioje sutartyje nustatomos klausytojo ir TAU prievolės, pavyzdžiui, klausytojo prievolė – lankyti užsiėmimus arba mokėti nario mokesį. Įdomi yra priėmimo sąlyga „medicininė pažyma, kad gali atlikti mažo intensyvumo fizinę veiklą“. Ją taiko Lietuvos sporto ir sveikatinimo TAU, siūlantis senjorams užsiiminti įvairia mažo intensyvumo fizine veikla. Kadangi, kaip žinia, įvairius fizinius užsiėmimus (mankštą, šiaurietiškojo ėjimo užsiėmimus ir pan.) senjorams organizuoja beveik visi Lietuvos TAU, medicininė pažyma kaip užsiėmimų lankymo sąlyga gali būti prasminga ir kitiems trečiojo amžiaus universitetams.

Atliekant tyrimą domėtasi, kokios gyventojų grupės dalyvauja trečiojo amžiaus universitetų veikloje. Domėtasi, ar visi TAU klausytojai yra pensinio amžiaus sulaukę senjorai.

9 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetų klausytojų sudėtis pagal steigėjus (vnt.)

Atsakymas	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Taip, beveik visi TAU klausytojai yra pensinio amžiaus sulaukę žmonės.	19	11	7	1
Tokių klausytojų yra dauguma.	19	11	7	1

Taip pat uždavus atvirąjį klausimą klausta, kokios gyventojų grupės dar lanko TAU užsiėmimus (buvo galima nurodyti kelis atsakymus). 9 respondentai, vadovaujantys fizinių asmenų įsteigtiems TAU ir 7 respondentai, vadovaujantys savivaldybių iniciatyva įsteigtiems TAU, nurodė, kad TAU užsiėmimus lanko ir artėjantys prie pensinio amžiaus asmenys, 7 respondentai, vadovaujantys fizinių asmenų įsteigtiems TAU, ir 6 respondentai, vadovaujantys savivaldybių iniciatyva įsteigtiems TAU, – kad lankosi bedarbiai, o 6 respondentai, vadovaujantys fizinių asmenų įsteigtiems TAU, ir 4 respondentai, vadovaujantys savivaldybių iniciatyva įsteigtiems TAU, – kad į užsiėmimus kviečiami ateiti ir neįgalūs asmenys bei jų globėjai. Todėl apibendrinant galima teigti, kad trečiojo amžiaus universitetuose daugiausia lankosi pensinio ir arti pensinio amžiaus senjorai, o dalis TAU yra atvira ir kitoms socialiai pažeidžiamoms šalies gyventojų grupėms. Taigi Lietuvoje veikiančių trečiojo amžiaus universitetų klausytojų sudėtis iš esmės niekuo nesiskiria nuo kitose valstybėse veikiančių TAU klausytojų sudėties.

2012 m. TAU tyrimas atskleidė, kad pagrindiniai TAU veiklos organizatoriai yra trečiojo amžiaus universitetų vadovybė, dažnai didelę įtaką veiklai turi TAU klausytojai (paprastai dalyvaudami visuotiniuose susirinkimuose), o mažiausiai TAU bendruomenėse įtakingi TAU dėstytojai. 2012 m. tyrimas leido manyti, kad TAU dėstytojus apskritai galima dalyti į dvi dalis – didžioji dėstytojų dalis įtraukiama į TAU veiklas tik epizodiškai, vienam dviem užsiėmimams vesti, pavyzdžiui, pakviečiamas miesto ligoninėje dirbantis vidaus ligų gydytojas, kad papasakotų senjorams apie

dažniausiai pasitaikančias ligas, arba organizuojamas senjorų susitikimas su koku nors keliautoju, kuris papasakoja apie aplankytas šalis. Kita, paprastai mažesnė dėstytojų dalis su TAU klausytojais dirba ilgesnį laiką ir, pavyzdžiui, visus mokslo metus dėsto informatikos kursą arba senjorus moko užsienio kalbų. Tokia dėstytojų darbo specifiška dažnai nulemta sunkių trečiojo amžiaus universitetų veiklos sąlygų – dažnas TAU išsilaiko tik iš nedidelių TAU klausytojų nario mokesčių, todėl kyla dėstytojo, juo labiau gyvenančio kitame mieste, pasikvietimo ir paskaitos apmokėjimo problema. Pasikviesti tik vienam užsiėmimui, susitarti dėl vienos ar kelių nemokamų paskaitų TAU vadovams yra daug lengviau ir paprasčiau negu su dėstytojais tartis dėl kokio nors ilgesnio paskaitų ciklo. Akivaizdu, kad dėstytojus pasikviesti lengviau trečiojo amžiaus universitetams, užmezgusiems ryšius su kuria nors Lietuvos aukštąja mokykla. Bet ryšius su šalies aukštosiomis mokyklomis užmezgę tik nedaugelis TAU. Plačiau šalies TAU ryšiai su Lietuvos aukštosiomis mokyklomis analizuojami aptariant trečiojo tyrimo uždavinio sprendimą.

Respondentų prašyta nurodyti, kiek iš viso dėstytojų jie turėjo 2013–2014 m. m.

10 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetuose dirbusių dėstytojų skaičius pagal steigėjus (vnt.)

	TAU, kurių dėstytojai vedė tik vieną du užsiėmimus, skaičius				TAU, kurių dėstytojai ilgesnį laiką (bent tris ar daugiau užsiėmimų) vedė užsiėmimus, skaičius			
	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Iš viso neturi dėstytojų	3	3	–	–	2	1	1	–
Dirbo iki 5 dėstytojų	7	6	1	–	11	5	6	–
Dirbo 6–10 dėstytojų	5	2	1	2	10	8	2	–
Dirbo daugiau negu 10 dėstytojų	22	10	12	–	13	6	5	2
Neatsakė	1	1	–	–	2	2	–	–

10 lentelėje skelbiami duomenys rodo, kad trečiojo amžiaus universitetai įvairiai sprendžia savo dėstytojų problemą. Akivaizdu, kad dėstytojų skaičius tiesiogiai susijęs su trečiojo amžiaus universiteto užsiėmimus lankančių klausytojų skaičiumi. Pavyzdžiui, nė vieno trumpalaikio dėstytojo 2013–2014 m. m. neturėjo du labai maži TAU, tesurenkantys kelias dešimtis klausytojų, ir vienas mažas TAU, turintis tik ilgalaikių dėstytojų. Ne vieno specialaus ilgalaikio dėstytojo neturėję taip pat

abu labai maži TAU, fizinių asmenų įsteigtame TAU dėstytojais dirbo TAU vadovai, savivaldybės iniciatyva atsiradusiame TAU – trumpalaikiai dėstytojai. Bet kuriuo atveju atkreiptinas dėmesys, kad tik maždaug trečdalis trečiojo amžiaus universitetų nurodė 2013–2014 m. m. turėję daugiau kaip dešimt ilgalaikių dėstytojų, o tik maždaug pusė TAU – daugiau kaip dešimt trumpalaikių dėstytojų. Būtina atsiminti, kad, reaguojant į 2012 m. TAU tyrimo rezultatus, Ugdymo plėtotės centre vykdomas Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis finansuojamas projektas „Suaugusiųjų švietimo sistemos plėtra suteikiant besimokantiems asmenims bendrąsias kompetencijas (II etapas)“ pasiūlė trečiojo amžiaus universitetams, taip pat jų klausytojams įvairius mokymus ir finansavo tų mokymų organizatorių ir dėstytojų darbą. Buvo organizuoti trečiojo amžiaus asmenų mokymai pagal šešis modulius ir trečiojo amžiaus asmenų saviraiškos bei meninių gebėjimų praktiniai mokymai. Iš viso mokymuose dalyvavo daugiau kaip tūkstantis senjorų. Bet tai akivaizdžiai nepadidino TAU veikloje dalyvavusių dėstytojų skaičiaus. Taigi iš šių TAU vadovų apklausos rezultatų galime daryti išvadą, kad dėstytojų problema trečiojo amžiaus universitetams vis dar labai aktuali. Galima manyti, jog šią dėstytojų problemą trečiojo amžiaus universitetai gali bandyti spręsti bendraudami ir bendradarbiaudami su savo savivaldybės administracija bei įvairiuose Lietuvos miestuose įsikūrusių Lietuvos aukštųjų mokyklų (ne tik universitetų, bet ir kolegijų) bei profesinių mokyklų vadovais ir dėstytojais.

Dar viena problema, kuriai buvo skiriama dėmesio – trečiojo amžiaus universitetų darbuotojai. Jau 2012 m. tyrimas parodė, kad trečiojo amžiaus universitetų veikla grindžiama jų steigėjų ir vadovų (dažnai tai tie patys asmenys) entuziazmu ir pasiaukojimu. 2012 metų tyrimo ataskaitoje savivaldybių administracijų atstovams, turint galvoje, kad suaugusiųjų neformalusis švietimas pagal LR švietimo įstatymą yra savivaldybių kompetencijai priskirta funkcija, siūlyta bent iš dalies perimti administracinio trečiojo amžiaus universitetų vadovavimo funkciją ir leisti TAU vadovams (juolab žinant, kad didelė dalis fizinių asmenų įsteigtų TAU vadovų – garbaus amžiaus žmonės), labiau susitelkti į strateginius savo vadovaujamo TAU vadybos aspektus. 2014 m. kartojant trečiojo amžiaus universitetų tyrimą, specialiai TAU vadovų klausta, ar jų vadovaujamas TAU turi etatinių (apmokamų) darbuotojų. Tik vienas iš 38 apklausoje dalyvavusių didelio fizinių asmenų įsteigto TAU vadovų nurodė, kad turi tokį darbuotoją – išgali iš surinkto klausytojų nario mokesčio nedaug sumokėti TAU buhalterei. Visi kiti respondentai nurodė, kad jokių etatinių visu krūviu ar jo dalimi dirbančių darbuotojų neturi.

2014 m. tyrimo klausimyne buvo domimasi, ar respondentai savo vadovaujame trečiojo amžiaus universitete turi darbuotojų, kurie formaliai dirba kitoje organizacijoje (pvz., savivaldybės švietimo centre, aukštojoje mokykloje ir pan.), bet į jų formalias ar neformalias funkcijas įeina TAU problemų sprendimas.

11 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetų, turinčių darbuotojų, dirbančių kitose organizacijose, bet sprendžiančių TAU problemas, skaičius pagal steigėjus (vnt.)

Atsakymas	Bendrai imant (N = 38)	Privatūs steigėjai	Savivaldybės	Universitetai
Tokių darbuotojų turi.	24	8	14	2
Tokių darbuotojų neturi.	12	12	–	–
Neatsakė	2	2	–	–

Analizuojant respondentų atsakymus matyti, kad tokių kitose organizacijose dirbančių, bet ir su TAU veikla susijusias problemas sprendžiančių darbuotojų turi visi savivaldybių ir universitetų iniciatyva įkurti trečiojo amžiaus universitetai. Tokią situaciją galima lengvai paaiškinti ir suprasti. Džiugina tai, jog aštuoni (lygiai trečdalis visų) privačių steigėjų įkurtų trečiojo amžiaus universitetų vadovų savo atsakymuose nurodė, jog jiems taip pat padeda kitų organizacijų darbuotojai, nes šių darbuotojų formalios ar neformalios funkcijos yra padėti trečiojo amžiaus universitetams. Pavyzdžiui, Biržų TAU vadovas nurodė, kad trys tokie darbuotojai dirba Biržų rajono pagalbos mokiniui, mokytojui ir mokyklai centre ir vienas – Biržų „Aušros“ vidurinėje mokykloje, Kazlų Rūdos TAU vadovas – kad tarp pagalbininkų turi Kazlų Rūdos kleboną ir savivaldybės administracijos darbuotoją, Marijampolės TAU vadovas – Marijampolės M. Lukšienės švietimo centro darbuotoją, MČTAU Rokiškio filialo vadovas – Panevėžio kolegijos Rokiškio filialo darbuotoją, Tauragės senjorų TAU vadovas – Tauragės suaugusiųjų mokymo centro ir Tauragės Socialinių paslaugų centro vadovus, Varėnos TAU vadovas – švietimo centro darbuotojus ir t. t. Kita vertus, apklausos rezultatai rodo, kad 14 iš 38 respondentų teigimu, jokios administracinės veiklos pagalbos jie iš savo savivaldybėje veikiančių institucijų nesulaukia.

Respondentų taip pat klausta, kokia veikla užsiima jų vadovaujamas trečiojo amžiaus universitetas. 2012 metų tyrimo rezultatai parodė, kad savo veiklą trečiojo amžiaus universitetai paprastai organizuoja per fakultetus, kurių pavadinimas paprastai reiškia veiklos kryptį. Pavyzdžiui, Sveikatingumo fakulteto klausytojai klausosi paskaitų sveikos gyvensenos tema, daro sveiką stiprinančias mankštas, Muzikos fakulteto klausytojai tobulina grojimo įvairiais instrumentais ar, pavyzdžiui, šokio arba dainavimo įgūdžius. 2012 m. analizuojant surinktus duomenis taip pat paaiškėjo, kad mažesniuose trečiojo amžiaus universitetuose dėl nedidelio klausytojų skaičiaus klausytojų dalijimas į fakultetus yra labai lankstus – vienais mokslo metais gali veikti vieni fakultetai, kitais – visiškai kiti. Kitais žodžiais tariant, vienais mokslo metais TAU klausytojai bendru sutarimu užsiiminėja viena veikla, kitais taip pat bendru sutarimu – kita veikla. Dėl to, planuojant 2014 metų tyrimą, nutarta klausimyne nebesidomėti, kokie fakultetai veikia konkrečiame TAU, o visą įmanomą trečiojo amžiaus universiteto veiklą dalyti į tris dideles dalis – auditorijoje skaitomas paskaitas, įvairius praktinius užsiėmimus ir laisvalaikio organizavimą – ir respondentų klausti, ar jie savo vadovaujamame universitete organizuoja šios krypties veiklą.

Tyrimo rezultatai parodė, kad beveik visi trečiojo amžiaus universitetai vykdo, vykde arba planuoja ateityje vykdyti visų trijų rūšių veiklą. Paaiškėjo, kad populiariausiomis veiklomis šalies trečiojo amžiaus universitetuose yra auditorijoje skaitomos paskaitos ir laisvalaikio organizavimas, kiek mažiau populiaru veikla – įvairių praktinių užsiėmimų organizavimas. Gali būti, kad kaip tik praktinių užsiėmimų organizavimui trečiojo amžiaus universitetų vadovams yra sunkiausia rasti tinkamų ir, svarbiausia, sutinkančių dirbti nemokamai ar tik už simbolinį atlygį dėstytojų.

12 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetai, organizuojantys įvairios rūšies veiklą pagal steigėjus (vnt.)

Veikla	Steigėjas	Taip, tokia veikla vykdoma šiais mokslo metais.	Tokia veikla buvo vykdoma anksčiau, šiuo metu – ne.	Tokia veikla dar nevykdoma, bet planuojama tai daryti.	Tokia veikla nevykdoma ir neplanuojama to daryti.
Auditorijoje skaitomos paskaitos	Privatūs steigėjai	22	–	–	–
	Savivaldybės	14	–	–	–
	Universitetai	2	–	–	–
	Bendrai imant (N = 38)	38	–	–	–
Įvairūs praktiniai užsiėmimai (kalbų mokymasis, dailės studija, rankdarbiai, IT gebėjimų tobulinimas, šiaurietiškas ėjimas ir pan.)	Privatūs steigėjai	18	2	1	1
	Savivaldybės	13	1	–	–
	Universitetai	2	–	–	–
	Bendrai imant (N = 38)	33	3	1	1
Laisvalaikio organizavimas (kelionės, saviveikla, vakaronės ir pan.)	Privatūs steigėjai	21	1	–	–
	Savivaldybės	14	–	–	–
	Universitetai	1	–	1	–
	Bendrai imant (N = 38)	36	1	1	–

Du parengtos anketos klausimai buvo skirti aiškintis, ar respondentų vadovaujamuose trečiojo amžiaus universitetuose veikia kokios nors savivaldos institucijos. Jau per 2012 metų tyrimą kai kurie respondentai pabrėžė, kad senjorai dėl amžiaus specifikos yra ypatingi besimokantieji – mažiau pakantūs kitai nuomonei, kaprizingesni, keliantys svarbių sąlygų pačiam mokymo ir mokymosi procesui. Akivaizdu, kad visos šios aplinkybės gali turėti įtakos ir galimai savivaldos trečiojo amžiaus universitetuose situacijai. Iš pradžių respondentų klausta, ar jie savo vadovaujamame TAU turi išsirinkę tarybą, senatą ar kitaip pavadintą savivaldos instituciją.

13 lentelė. TAU tarybos, senato ar kitaip pavadintos savivaldos institucijos veikimas pagal steigėjus (vnt.)

Atsakymas	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Taip, turi	33	19	12	2
Ne, neturi, bet planuoja išsirinkti	2	2	–	–
Ne, ir neplanuoja išsirinkti	3	1	2	–

Iš 13 lentelės matyti, kad beveik visi Lietuvoje veikiančios TAU turi kokią nors savivaldos instituciją. Savivaldos institucijos neturi, bet planuoja išsirinkti paprastai neseniai savo veiklą pradėję TAU. Savivaldos neturi ir neplanuoja turėti asociacija „Varėnos trečiojo amžiaus universitetas“, Jonavos TAU ir Kelmės rajono savivaldybės suaugusiųjų mokymo centro TAU. Tiesa, tos trečiojo amžiaus universitetuose veikiančios savivaldos institucijos būna labai skirtingos. Pavyzdžiui, vienas respondentas, vadovaujantis labai mažam TAU, atsakydamas į anketos klausimus, rašė „*tarybą sudaro trys narės – direktorė, pavaduotoja, buhalterė*“. Kitas respondentas, vadovaujantis dideliame TAU, nurodė „*veiklą vykdo 14 asmenų direktoratas ir 6 asmenų patariamasis organas Narių taryba. Direktoratą sudaro vadovas, finansininkas, sekretorius ir fakultetų dekanai. Narių taryba renkama bendro klausytojų susirinkimo.*“ Dar vieno didelio TAU vadovas nurodė „*senatą sudaro 15 narių – fakultetų dekanai; seniūnų klubas jungia fakultetų seniūnus – 28 žmones. Fakultetai, kuriuos lanko daugiau nei 40 senjorų, turi po du seniūnus. Fakultetų dekanus ir seniūnus renka ir tvirtina senjorų susirinkimas*“. Savivaldybių prie kurios nors įstaigos įsteigto mažo TAU vadovė nurodė „*taryboje yra 12 narių – iš kiekvieno fakulteto po tris asmenis ir trys kuratorės (metodininkės)*“. Vienas respondentas, vadovaujantis ne fizinių asmenų įsteigtam TAU nurodė „*taryboje yra 7 nariai, kuriuos deleguoja organizacijos, prie kurios veikia TAU, vadovas*“. Taigi kokio nors bendro TAU valdymo modelio nėra sukurta, kiekvieno trečiojo amžiaus universiteto vadovai ir klausytojai, atsižvelgdami į klausytojų skaičių, vadovų vadybinį patyrimą, besiklostančias vidaus gyvenimo tradicijas ar kitas aplinkybes kuria savo TAU valdymo modelį ir savivaldos institucijas.

Netiesiogiai apie trečiojo amžiaus universiteto savivaldos kokybę ir įtaką TAU vykstantiems procesams galima spręsti pagal tai, kiek asmenų yra išrinkta į savivaldos institucijas. Akivaizdu, kad savivaldos institucijų dydis priklauso ir nuo trečiojo amžiaus universiteto klausytojų skaičiaus – atrodytų juokinga, jei TAU lankytojų tik kelios dešimtys klausytojų, o šio TAU savivaldos institucijų nariais būtų 10–15 asmenų. Kita vertus, jei bent šimtui klausytojų atstovauja vienas du atstovai arba tokių atstovų nėra nė vieno, sunku kalbėti apie tikrą savivaldą tame konkrečiame trečiojo amžiaus universitete. Galima manyti, kad tokiais atvejais klausytojams belieka pasirinkti – arba priimti TAU vadovybės pasiūlymus, arba tiesiog ieškoti kitų savo mokymosi ir tobulinimosi poreikių patenkinimo galimybių. Dėl šios priežasties atliekant tyrimą domėtasi, kiek narių sudaro respondentų vadovaujamų trečiojo amžiaus universitetų savivaldos institucijas.

14 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetai pagal savivaldoje dalyvaujančių narių skaičių ir pagal steigėjus (vnt.)

Savivaldos narių skaičius	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Iki 5 asmenų	8	6	2	–
6–10 asmenų	13	4	8	1
Daugiau negu 10 asmenų	11	8	2	1
Neatsakė	6	4	2	–

Duomenų analizė parodė, kad iki 5 asmenų dydžio savivaldos institucijas paprastai išsirenka labai mažų ir mažų trečiojo amžiaus universitetų bendruomenės. Apibendrinant galima teigti, kad paprastai trečiojo amžiaus universitetuose veikia gana didelės savivaldos institucijos.

Trečiojo amžiaus universitetai daug savo organizacinių, finansinių ir kitokių problemų gali išspręsti, jei artimai bendrauja su savo savivaldybės administracijos švietimo ar kito (pvz., socialinės rūpybos)

padalinio specialistais. Todėl respondentams buvo užduotas klausimas, ar savivaldybės administracijoje, švietimo centre arba kitame savivaldybės administracijos padalinyje dirba darbuotojas, įpareigotas spręsti TAU kylančias problemas, ir į kurį bet kada galima kreiptis pagalbos.

15 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetai pagal ryšį su savivaldybės administracijoje ar kituose padaliniuose dirbančiais specialistais ir pagal steigėjus (vnt.)

Atsakymas	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Nėra tokio specialisto.	14	12	–	2
Yra toks specialistas.	24	10	14	–

Atsakydami į šį klausimą, kai kurie savivaldybių iniciatyva įsteigtų TAU atstovai nurodė, kad tokio specialisto nėra. Bet, kadangi jie dirba savivaldybės tarybos įsteigtose įstaigose ar organizacijose (paprastai švietimo centre ar suaugusiųjų mokykloje) ir kartais net vadovauja šiai įstaigai ar organizacijai, nuspręsta, kad jie tokios ryšių su savivaldybės administracijos specialistais problemos neturi. Pažymėtina, kad geresnius ar blogesnius ryšius su savo savivaldybės administracijos specialistais įvardijo net truputį mažiau negu pusė fizinių asmenų įsteigtų trečiojo amžiaus universitetų vadovų. O universitetų įsteigtų TAU vadovai, jų teigimu, jokių nuolatinių ryšių su savo savivaldybės administracijos atstovais dar nepalaiko.

Atliekant tyrimą taip pat buvo domimasi, ar Lietuvoje veikiančios trečiojo amžiaus universitetai palaiko kokius nors nuolatinius ryšius su Lietuvoje veikiančiomis aukštosiomis mokykloms. Tokie nuolatiniai ryšiai gali padėti, pavyzdžiui, TAU išlaikyti aukštesnį teikiamo neformaliojo švietimo akademiškumo lygį. Respondentų klausta, kokią naudą gauna jų vadovaujami TAU, jei yra užmezgę nuolatinius ryšius su šalies aukštosiomis mokyklomis.

16 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetai pagal ryšį su Lietuvos aukštosiomis mokyklomis ir pagal steigėjus (vnt.). Buvo galima nurodyti kelis atsakymus.

Atsakymas	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Naudojasi aukštųjų mokyklų patalpomis.	11	9	–	2
Nuolat atvyksta aukštųjų mokyklų dėstytojai.	14	8	4	2
Nėra užmezgę.	20	10	10	–

Iš 16 lentelės matyti, kad 12 iš 22 fizinių asmenų įsteigtų TAU ir 4 iš 10 savivaldybių iniciatyva įsteigtų TAU vadovai teigia užmezgę nuolatinius ryšius su Lietuvos aukštosiomis mokyklomis – nebūtinai tame pačiame mieste įsikūrusiais universitetais, kolegijomis, kunigų seminarijomis.

Atliekant tyrimą taip pat domėtasi, kokių būdu trečiojo amžiaus universitetai informuoja vietos bendruomenę apie savo veiklą.

17 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetai pagal vietos bendruomenės informavimo būdus ir pagal steigėjus (vnt.). Buvo galima nurodyti kelis atsakymus.

Atsakymas	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Miesto laikraštyje.	35	21	13	1
Internete.	30	16	12	2
Per vietos bendruomenės tarybą.	1	1	–	–
Per vietos televiziją, radiją.	7	7	–	–
Per miesto renginius.	5	3	2	–

Iš surinktų duomenų paaiškėjo, kad patys populiariausi vietos bendruomenės informavimo apie trečiojo amžiaus universitetų veiklą būdai (taip pat kaip ir 2012 m.) yra vietos laikraštis ir TAU interneto svetainė arba kitos organizacijos, pavyzdžiui, švietimo centro, muziejaus ir pan.), interneto svetainė. Tarp mažiau populiarių, bet taip pat įdomių būdų – informacijos sklaida per bendruomenės tarybos narius, per vietos televiziją ir radiją bei miesto šventėse.

Organizacinių TAU veiklos aspektų apibendrinimas

Pirmojo tyrimo uždavinio sprendimo apibendrinimas. Sprendžiant pirmą tyrimo uždavinį „nustatyti organizacinius trečiojo amžiaus universitetų veiklos aspektus“, iš pradžių aiškintasi, koks yra trečiojo amžiaus universitetams save vadinančių organizacijų teisinis statusas. Paaiškėjo, kad Lietuvoje šiuo klausimu daug painiavos. Pirmasis TAU, Vilniaus Medardo Čoboto trečiojo amžiaus universitetas, nuo pat pradžių buvo grupės fizinių asmenų kuriamas kaip juridškai įforminta asociacija. Vėliau MČTAU, siekdamas palengvinti kitose savivaldybėse entuziastų kuriamų trečiojo amžiaus universitetų steigimo juridinius formalumus, leido šiems kitose savivaldybėse steigiamiems TAU vadintis MČTAU filialais. Po to dalis tokių MČTAU filialų persiregistravo į savarankiškas organizacijas (paprastai asociacijas). Kita likusi MČTAU filialų kitose savivaldybėse dalis vykdo labai savarankišką veiklą (formuoja savo savivaldos institucijas, savarankiškai tvarko savo finansus ir pan.), todėl jų priklausomybė MČTAU yra gana formali. Kita vertus, nuo 2008 m. pradėjo rasti ne tik fizinių asmenų, bet ir savivaldybių politikų ar savivaldybių administracijų specialistų iniciatyva kuriami trečiojo amžiaus universitetai. Dalis tokių TAU tik labai santykinai gali vadintis trečiojo amžiaus universitetu, nes yra ne kažkokia atskira organizacija, o daugiau kitos institucijos – paprastai švietimo centro ar suaugusiųjų mokyklos – vykdoma funkcija. Savivaldybių iniciatyva prie kurios nors savivaldybėje veikiančios įstaigos atsiradusio TAU jo vadovai paprastai net neplanuoja kaip nors juridškai įregistruoti – jiems pakanka, kad teisiškai sutvarkytas įstaigos, prie kurios veikia jų TAU, statusas. Dar vienas būdas Lietuvoje atsirasti trečiojo amžiaus universitetams – universitetų iniciatyva, kai universitetas kartu su parteriu (pvz., viešąja įstaiga) ar savarankiškai steigia senjorų akademinio ir kitokio švietimo paslaugas teikiančią pakankamai savarankiškai veikiančią organizaciją, kuriai vadovauja to universiteto darbuotojai ir kuri paprastai veikia to universiteto patalpose. Taigi apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje veikiančius TAU ir neformaliojo švietimo paslaugas teikiančias įstaigas pagal steigėjus galima dalyti į tris grupes:

- fizinių asmenų iniciatyva įsteigtas organizacijas;
- savivaldybių tarybų narių ar savivaldybių administracijų darbuotojų iniciatyva, ko gero, vykdant LR švietimo įstatymo nuostatas, senjorų neformaliojo švietimo vykdymo prievolę priskiriant kuriai nors savivaldybėje jau veikiančiai organizacijai;

- *Lietuvoje veikiančio universiteto darbuotojų iniciatyva atsiradusius TAU.*

Pastaraisiais metais Lietuvoje daugėja įvairiose savivaldybėse steigiamų trečiojo amžiaus universitetų ar savivaldybėse veikiančių švietimo centrų bei suaugusiųjų mokyklų, kurie pradeda teikti senjorų neformaliojo švietimo paslaugas ir taip pat pradeda vadintis trečiojo amžiaus universitetu. Ypač daug naujų galimybių teikti senjorų neformaliojo švietimo paslaugas atsirado 2012 m.

Maždaug trečdalis senjorų neformaliojo švietimo paslaugas teikiančių institucijų siekia vykdyti veiklą ne tik tame savivaldybės centre, kuriame yra įkurti. Paprastai jie savo veiklą plečia į kitus toje savivaldybėje esančius miestus ir gyvenvietes ir taip pasiekia ne tik savivaldybės centre gyvenančius senjorus.

Trečiojo amžiaus universitetai savo veiklos plėtrai dar menkai sugeba išnaudoti savivaldybėse veikiančių (ir savivaldybių tarybų įsteigtų!) bendrojo ugdymo mokyklų pastatus, viešųjų bibliotekų, muziejų patalpas ir jų materialinę bazę.

Šalyje akivaizdžiai didėja besinaudojančių neformaliojo švietimo paslaugomis senjorų skaičius. Per penkerius metus TAU klausytojų skaičius šalyje padidėjo daugiau negu tris kartus. Bet Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje gyvena per septynis šimtus tūkstančių šešiasdešimties metų ir vyresnių gyventojų. 2013–2014 mokslo metais trečiojo amžiaus universitetuose tesimokė apie aštuonis su puse tūkstančio asmenų. Tai reiškia, kad, sudarius tinkamas veiklos ir plėtros sąlygas, trečiojo amžiaus klausytojų skaičius turėtų didėti taip pat sparčiai, kaip ir ankstesniais metais.

Didžioji Lietuvoje veikiančių TAU dalis savo veiklai jungia nuo 100 iki 300 klausytojų. Stebima nerimą kelianti tendencija, kad dažnas daugiau klausytojų sugebantis pritraukti paprastai fizinių asmenų įsteigtas TAU dėl patalpų ir tinkamų dėstytojų trūkumo yra priverstas riboti naujų klausytojų priėmimą.

Reikšminga ir skatinanti yra Lietuvos sporto ir sveikatinimo TAU patirtis prašyti senjorų, norinčių lankyti su fiziniu aktyvumu susijusius užsiėmimus, pristatyti medicininę pažymą, kad jie gali atlikti mažo intensyvumo fizinę veiklą. Kadangi įvairius fizinius užsiėmimus (mankštą, šiaurietiškojo ėjimo užsiėmimus ir pan.) senjorams organizuoja beveik visi Lietuvos TAU, medicininė pažyma kaip užsiėmimų lankymo sąlyga gali būti prasminga ir kitiems trečiojo amžiaus universitetams.

Pasitvirtino tyrėjo hipotezė, kad TAU dėstytojus apskritai galima dalyti į dvi grupes – dalis jų įtraukiama į TAU veiklas tik epizodiškai, vienam dviem užsiėmimams vesti, pavyzdžiui, pakviečiamas miesto ligoninėje dirbantis vidaus ligų gydytojas, kad papasakotų senjorams apie dažniausiai pasitaikančias ligas, arba organizuojamas senjorų susitikimas su koku nors keliautoju, kuris turėtų papasakoti apie aplankytas šalis. Kita, paprastai mažesnė dėstytojų dalis su TAU klausytojais dirba ilgesnį laiką ir, pavyzdžiui, visus mokslo metus dėsto informatikos kursą arba senjorus moko užsienio kalbų.

Dar vienas TAU veiklos aspektas – trečiojo amžiaus universitetų vadovų veiklos pobūdis. Viena vertus, privačių steigėjų įkurtų ir, antra vertus, savivaldybių ir universitetų iniciatyva įkurtų TAU vadovai skiriasi pagal tai, ar vadovybėje yra kitose organizacijose dirbančių, bet taip pat su TAU

veikla susijusias problemas sprendžiančių darbuotojų. Tuo gali pasigirti visi savivaldybių ir universitetų iniciatyva įkurti TAU, o privačių asmenų įkurtuose TAU ne viskas taip vienareikšmiška. Nors, kita vertus, ir 8 iš 22 apklaustų privačių asmenų iniciatyva įsteigtų TAU vadovai nurodė, kad jų vadovybėje yra kitose organizacijose dirbančių, bet taip pat su TAU veikla susijusias problemas sprendžiančių darbuotojų.

Trečiojo amžiaus universitetai, kitaip negu dažnoje užsienio šalyje, neapsiriboja vien akademinio užsiėmimų organizavimu savo klausytojams. Beveik visuose Lietuvoje veikiančiuose trečiojo amžiaus universitetuose organizuojami, buvo organizuojami ar planuojami organizuoti ir įvairūs praktiniai užsiėmimai (kalbų mokymasis, dailės studija, rankdarbiai, IT gebėjimų tobulinimas, šiaurietiškasis ėjimas ir pan.) bei klausytojų laisvalaikio organizavimas (kelionės, saviveikla, vakaronės ir pan.).

Beveik visuose trečiojo amžiaus universitetuose veikia arba numatoma įkurti vienokias ar kitokias TAU savivaldos institucijas. Šiose savivaldos institucijose dirba skirtingas asmenų skaičius, bet paprastai jų būna apie dešimt asmenų. Nors apie tai ir nebuvo klausta, dažnai respondentai, pasakodami apie jų vadovaujamame TAU veikiančią savivaldą, minėjo ir bent mokslo metų pradžioje ir pabaigoje vykstančius visuotinius klausytojų susirinkimus. TAU savivaldos atstovai, respondentų teigimu, dažniausiai renkami visuotiniuose klausytojų susirinkimuose.

Geresnius ar blogesnius ryšius su savo savivaldybės administracijos specialistais pagal apibrėžimą įvardijo visi savivaldybės iniciatyva atsiradusių TAU vadovų ir net truputį mažiau negu pusė fizinių asmenų įsteigtų trečiojo amžiaus universitetų vadovų. O universitetų įsteigtų TAU vadovai, jų teigimu, jokių nuolatinių ryšių su savo savivaldybės administracijos atstovais vis dar nepalaiko.

12 iš 22 fizinių asmenų įsteigtų TAU ir 4 iš 10 savivaldybių iniciatyva įsteigtų TAU vadovai teigia užmezgę nuolatinius ryšius su Lietuvos aukštosiomis mokyklomis – nebūtinai tame pačiame mieste įsikūrusiais universitetais, kolegijomis, kunigų seminarijomis.

3. Finansiniai TAU veiklos aspektai

Antrojo tyrimo uždavinio sprendimas. Sprendžiant antrą tyrimo uždavinį „išsiaiškinti finansinius trečiojo amžiaus universitetų veiklos aspektus“ iš pradžių domėtasi TAU veiklos materialiniais rėmėjais. Klausimas buvo formuluotas taip: „Ar Jūsų vadovaujamo TAU veiklą finansiškai ar teikdami įvairią materialinę pagalbą remia lentelėje nurodyti subjektai?“

18 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetai pagal rėmėjus ir pagal steigėjus (vnt.)

Rėmėjai	Steigėjai	Taip, nuolat remia.	Taip vieną ar kelis kartus parėmė.	Anksčiau nuolat rėmė, dabar – ne.	Dar neremia, bet tariamės dėl tokios paramos.	Ne, neremia.
Įvairios privačios organizacijos	Fiziniai asmenys	3	8	1	1	9
	Savivaldybės	–	4	–	–	10
	Universitetai	–	–	–	–	2
	Bendrai imant (N = 38)	3	12	1	1	21
Įvairūs privatūs asmenys (ne TAU vadovai, dėstytojai ar klausytojai)	Fiziniai asmenys	1	7	–	–	14
	Savivaldybės	–	4	–	–	10
	Universitetai	–	–	–	–	2
	Bendrai imant (N = 38)	1	11	–	–	26
Jūsų savivaldybė tiesiogiai ar per savo įsteigtas organizacijas	Fiziniai asmenys	8	7	1	–	6
	Savivaldybės	6	5	–	1	2
	Universitetai	–	–	–	–	2
	Bendrai imant (N = 38)	14	12	1	1	10
Įvairios valstybės (ne savivaldybės) institucijos ar organizacijos	Fiziniai asmenys	–	4	–	1	17
	Savivaldybės	–	–	–	–	14
	Universitetai	2	–	–	–	–
	Bendrai imant (N = 38)	2	4	–	1	31
TAU vadovai, dėstytojai ar klausytojai (ne per nario mokesčių)	Fiziniai asmenys	5	6	–	–	11
	Savivaldybės	1	2	–	–	11
	Universitetai	2	–	–	–	–
	Bendrai imant (N = 38)	8	8	–	–	22
TAU klausytojai, mokėdami nario mokesčių	Fiziniai asmenys	18	–	–	1	3
	Savivaldybės	3	2	–	1	8
	Universitetai	1	–	–	–	1
	Bendrai imant (N = 38)	22	2	–	2	12

Iš 18 lentelėje skelbiamų tyrimo duomenų matyti, kad įvairios privačios organizacijos ar asmenys iš esmės Lietuvoje veikiančių trečiojo amžiaus universitetų veiklos reguliariai neremia, nors maždaug trečdalis tiek fizinių asmenų, tiek savivaldybių iniciatyva įkurtų TAU gali pasigirti kelis kartus gavę privačių organizacijų ar privačių tiesiogiai su TAU nesusijusių asmenų paramą. Savivaldybė tiesiogiai ar per jos įkurtas organizacijas dažniau remia savivaldybės įkurtų trečiojo amžiaus universitetų, ar tiksliau, savivaldybės institucijų, teikiančių senjorų neformaliojo švietimo paslaugas, veiklą. Savivaldybė nuolat remia ir maždaug trečdalis fizinių asmenų įkurtų TAU veiklą. Tik respondentai, atstovaujantys universitetų įsteigtiems trečiojo amžiaus universitetams nurodė, kad juos nuolat remia įvairios valstybės (ne savivaldybės) institucijos ar organizacijos. Galima manyti, kad šie respondentai pirmiausia turi galvoje valstybės vardu įsteigus savo universitetus. TAU vadovai, dėstytojai ar klausytojai ne per nario mokesčių nuolat remia ar bent kelis kartus rėmė nedidelę dalį fizinių asmenų ir savivaldybių įsteigtų trečiojo amžiaus universitetų ir abu aukštųjų mokyklų įsteigtus TAU. Kai kurie respondentai šalia savo atsakymų paaiškino, kad tai buvo tada, kai TAU klausytojai ar vadovai ėmėsi nemokamos trečiojo amžiaus universitetų dėstytojų veiklos. Tiesa, žinant šalies trečiojo amžiaus universitetų situaciją, galima manyti, jog taip yra daugumoje TAU, tik ne visi respondentai Lietuvoje labai įprastą kai kurių klausytojų ar dažno TAU vadovo nemokamą dėstytojavimą suprato kaip finansinę ar materialinę paramą savo TAU. Taip pat Lietuvoje veikiančių (ypač fizinių asmenų) įsteigtų TAU vadovai tyrimo autoriui yra ne kartą minėję, kad pernelyg dažnai jie geresnei TAU veiklai iš tiesų aukoja ir asmenines lėšas.

Atskirai būtina aptarti trečiojo amžiaus universiteto klausytojo nario mokesčio problemą. Dauguma fizinių asmenų įsteigtų TAU kaip tik per klausytojų nario mokesčio mokėjimą gali surinkti lėšas savo veiklai plėtoti. Nario mokesčio problema nėra svetima ir savivaldybių iniciatyva įsteigtų TAU vadovams, nors dauguma taip įsteigtų trečiojo amžiaus universitetų vis dėlto nario mokesčio dar nerenka. Universitetų įsteigtų TAU atstovų atsakymai pasidalijo per pusę – viename jų nario mokesčiai renkamas, kitame – nerenkamas.

Paklausus, kas dar ir kaip remia TAU veiklą, respondentai prisiminė Lietuvos gyventojų galimybę skirti 2 proc. sumokėtų mokesčių įvairioms organizacijoms. Tiesa, šia galimybe įvairiose savivaldybėse veikiančios TAU naudojami nevienodai. Pavyzdžiui, vienas respondentas nurodė „*mus remia gyventojai, skirdami savo pajamų mokesčio 1–2 procentus. Tačiau tai būna labai retai, nes mūsų studentai – pensininkai, jie negali to padaryti, o jų dirbantys vaikai ir anūakai paprastai būna jau paskirstę savo procentus mokykloms, vaikų darželiams, garažų bendrijoms, bažnyčioms. Šios organizacijos daug agresyviau skatina savo narius skirti lėšas, todėl mes nesame čia jiems lygiaverčiai konkurentai*“. Kitas respondentas, vadovaujantis ilgą laiką sėkmingai veikiančiam TAU, tvirtina priešingai – „*didelė parama kasmet ateina iš 2 procentų paramos. Vidutiniškai – 7–8 tūkst. litų. Senjorai nedirba, tačiau dirba jų vaikai, anūakai, kaimynai ir giminės*“. Todėl apibendrinant galima teigti, kad potencialiai galimybė susirinkti papildomų lėšų per gyventojų paramą, pervedant sumokėtus gyventojų pajamų mokesčio 1–2 procentus yra tikrai labai gera ir didelė. Tiesa, tam būtina pirmiausia įregistruoti savo trečiojo amžiaus universitetą, po to dar įregistruoti jį kaip paramos ir labdaros gavėją, turėti daugiau aktyvių TAU narių ir kiekvienų metų pradžioje skirti daugiau dėmesio ir jėgų reklamuojant šią galimybę pritraukti papildomų lėšų.

Tarp kitų būdų gauti paramą respondentai nurodė, kad kartais (turbūt dažniau prieš rinkimus) juos paremia politikai (pvz., finansuoja senjorų keliones). Tiesa, dažnas respondentas nurodė, kad tokios paramos neretai reikia nuolankiai prašyti, o tai labai vargina.

Respondentų klausta, iš kokių savivaldybės ar valstybės įstaigų bei organizacijų, taip pat privačių asmenų (ne TAU vadovų, dėstytojų ar klausytojų) ir organizacijų jie gauna kokią nors nematerialinę paramą.

19 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetai pagal nematerialinės paramos teikėjus ir pagal steigėjus (vnt.)

Paramos teikėjas	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Paramą teikia aukštosios mokyklos	7	5	–	2
Paramą teikia įvairios savivaldybės įstaigos ir organizacijos	24	15	9	–
Parama gaunama iš nacionalinio lygmens institucijų	1	1	–	–
Neatsakė	6	1	5	–

Paklausti, kokią nematerialinę paramą gauna iš įvairių institucijų, trečiojo amžiaus universitetų atstovai paprastai nurodė galimybę nemokamai naudotis patalpomis ir organizacine technika. Aukštosios mokyklos (ne tik universitetai, bet ir kolegijos) kai kuriems trečiojo amžiaus universitetams padeda susirasti nemokamų lektorių.

Dar vienas būdas užtikrinti senjorų neformaliojo švietimo finansavimą yra dalyvavimas įvairiuose projektuose. Respondentų klausta, ar jų vadovaujamas TAU bando tokiu būdu gauti bent dalinį savo veiklos finansavimą.

20 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetai pagal dalyvavimą teikiant paraiškas projektams ir pagal steigėjus (vnt.)

Atsakymas	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Taip, teikė.	28	20	7	1
Ne, neteikė, bet planuojame tai daryti.	10	2	7	1
Ne, ir neplanuojame to daryti.	–	–	–	–

Klausiant apie paraiškų įvairiems projektams teikimą, respondentams buvo pasiūlyta ir atsakymo „Ne, ir neplanuojame to daryti“ galimybė. Pažymėtina, kad nė vienas respondentas nenurodė šio atsakymo. Paaiškėjo, kad beveik visi fizinių asmenų įsteigti TAU rengė dokumentus dalyvauti įvairiuose projektuose ir bandė taip bent iš dalies finansuoti savo veiklą. Savivaldybės ir universitetų iniciatyva atsiradusiuose trečiojo amžiaus universitetuose tokia galimybė pasinaudota pusėje TAU.

Rengiant paraiškas projektams, didesnę patirtį sukaupe fizinių asmenų įsteigti TAU. Vienas respondentas rašė: „*kiekvienais metais teikiame po 3–4 paraiškas savivaldybės administracijai. Gaunamos lėšos sudaro 10–12 tūkst. Lt. Teikiame paraiškas Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Sveikatos apsaugos ministerijai, Kultūros rėmimo fondui. 2011–2013 m. gavome finansavimą ir įgyvendinome „Gruntvig“ projektą. Iš viso per devynerius metus įgyvendinome 34 savivaldybės, tris nacionalinius ir vieną ES remiamą projektą.*“ Kitas respondentas, kurio vadovaujamas TAU taip pat nuolat sėkmingai teikia paraiškas projektams, rašė: „*projektų vykdymo*

renginiai mus daug ko išmokė.“ Aišku, ne visada, pateikus paraišką, gaunamas veiklos finansavimas, bet svarbu yra bandyti.

Respondentams taip pat buvo pateiktas dar vienas klausimas – „Jei neteikėte paraiškų kokiems nors projektams Jūsų veiklai finansuoti, nurodykite priežastis, dėl kurių to dar nedarote“. Tipiškas kai kurių respondentų atsakymas į šį klausimą – „*Universiteto taryba nesiėmė paraiškų rašymo*“, arba „*Žmogiškųjų išteklių ir patirties stoka ir per mažai iniciatyvos iš TAU dalyvių.*“ Mažiau tipiškai buvo šie atsakymai: „*Savivaldybė tokiems projektams neskiria finansavimo, o europiniams projektams neradome partnerių*“, arba „*Esame MČTAU filialas, todėl teikti paraiškas tiesiogiai kaip filialui yra problemiška. Bandomė būti kitų organizacijų partneriai.*“

Kadangi respondentai aprašė, kokiems projektams laimėti jie bandė (bandė, bet nebūtinai laimėjo!) teikti paraiškas, buvo apibendrinti ir šie jų atsakymai.

21 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetai pagal teiktų paraiškų projektams vykdyti adresatą ir pagal steigėjus (vnt.). Buvo galima nurodyti kelis atsakymus.

Projektai	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Savivaldybės projektai	20	15	5	–
Nacionaliniai projektai	17	15	2	–
Europos Sąjungos projektai	13	8	4	1

Iš 21 lentelės matyti, kad trečiojo amžiaus universitetai labiau orientuojasi į savo savivaldybėje ir Lietuvoje skelbiamus projektus. Aišku, paraišką savivaldybėje skelbiamiems projektams galima rengti ir teikti tik tada, jei savivaldybės administracijoje tokie projektai yra rengiami, jei tokiems projektams vykdyti apskritai yra skiriamos lėšos. Pažymėtina, kad šioje veikloje akivaizdžiai pasyvesni yra savivaldybių iniciatyva įsikūrę trečiojo amžiaus universitetai.

Baigiant spręsti antrąjį tyrimo uždavinį, respondentams buvo užduotas klausimas „Kam ir kaip yra atsiskaitoma už TAU surinktų finansinių lėšų panaudojimą?“ Šiuo klausimu netiesiogiai buvo domimasi, ar, jei TAU vadovai vienaip ar kitaip gauna lėšų savo veiklai, vykdoma kokia nors gautų lėšų apskaita, kas ir kaip tai daro.

22 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetai pagal atsiskaitymo už surinktas lėšas adresatus ir pagal steigėjus (vnt.). Buvo galima nurodyti kelis atsakymus.

Atsakymo adresatai	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Visuotiniam narių susirinkimui	17	16	1	–
TAU tarybai	6	4	1	1
Paramos teikėjams už panaudotą paramą (privatiems asmenims ar savivaldybei)	10	6	4	–
Steigėjo tarybai, steigėjui	5	–	5	–
Nerenka lėšų	8	1	6	1

Atsakydami į šį klausimą, dalis respondentų, vadovujančių fizinių asmenų įsteigtiems, vadinasi, juridiskai įregistruotiems trečiojo amžiaus universitetams, nurodė, kad jie dar atsiskaito ir Mokesčių inspekcijai. Šis respondentų atsakymas nėra pateiktas 22 lentelėje. Iš jos matyti, kad fizinių asmenų įsteigtuose TAU dažniausiai už lėšų panaudojimą atsiskaitoma visuotiniam narių susirinkimui ar bent TAU tarybai. Savivaldybių iniciatyva atsiradusiuose TAU – dažniau steigėjui (švietimo centrui, suaugusiųjų mokyklai) ar jo tarybai.

Finansinių TAU veiklos aspektų apibendrinimas

Antrojo tyrimo uždavinio sprendimo apibendrinimas. Sprendžiant antrą tyrimo uždavinį „išsiaiškinti finansinius trečiojo amžiaus universitetų veiklos aspektus“ iš pradžių aiškintasi, kas yra trečiojo amžiaus universitetų finansiniai rėmėjai. Paaiškėjo, kad įvairios privačios organizacijos ar asmenys Lietuvoje veikiančių trečiojo amžiaus universitetų veiklos reguliariai iš esmės neremia. Savivaldybė tiesiogiai ar per jos įkurtas organizacijas dažniau remia savivaldybės įkurtų trečiojo amžiaus universitetų, ar tiksliau, savivaldybės institucijų, teikiančių senjorų neformaliojo švietimo paslaugas, veiklą. Savivaldybė nuolat remia ir maždaug trečdalis fizinių asmenų įkurtų TAU veiklą. Dauguma fizinių asmenų įsteigtų TAU kaip tik per klausytojų nario mokesčio mokėjimą gali surinkti lėšas savo veiklai plėtoti. Nario mokesčio problema nėra svetima ir savivaldybių iniciatyva įsteigtų TAU vadovams, nors dauguma taip įsteigtų trečiojo amžiaus universitetų vis dėlto nario mokesčio dar nerenka. Universitetų įsteigtų TAU atstovų atsakymai pasidalijo per pusę – viename jų nario mokestis renkamas, kitame – nerenkamas.

Paklausti, kokią nematerialinę paramą gauna iš įvairių institucijų, trečiojo amžiaus universitetų atstovai paprastai nurodė galimybę nemokamai naudotis patalpomis ir organizacine technika. Aukštosios mokyklos (ne tik universitetai, bet ir kolegijos) kai kuriems trečiojo amžiaus universitetams padeda susirasti nemokamų lektorių.

Beveik visi fizinių asmenų įsteigti TAU rengė dokumentus dalyvauti įvairiuose projektuose ir taip bent iš dalies bandė finansuoti savo veiklą. Savivaldybės ir universitetų iniciatyva atsiradusiuose trečiojo amžiaus universitetuose tokia galimybė pasinaudota pusėje trečiojo amžiaus universitetų. TAU labiau orientuojasi į savo savivaldybėje ir Lietuvoje skelbiamus projektus. Pažymėtina, kad šioje veikloje akivaizdžiai pasyvesni yra savivaldybių iniciatyva įsikūrę trečiojo amžiaus universitetai.

Fizinių asmenų įsteigtuose TAU dažniausiai už lėšų panaudojimą atsiskaitoma visuotiniam narių susirinkimui ar bent TAU tarybai. Savivaldybių iniciatyva atsiradusiuose TAU – dažniau steigėjui (švietimo centrui, suaugusiųjų mokyklai) ar jo tarybai.

4. Strateginis TAU veiklos planavimas

Trečiojo tyrimo uždavinio sprendimas. Trečiojo tyrimo uždavinio „apibūdinti dabartinį trečiojo amžiaus universitetų veiklos strateginio planavimo lygį“ sprendimas pradėtas aiškinantis, ar trečiojo amžiaus universitetų vadovybė apskritai planuoja savo veiklą. Jau iš 2012 m. atlikto tyrimo rezultatų buvo aišku, kad TAU paprastai vadovauja vyresnio amžiaus žmonės, per savo iki tol buvusią profesinę karjerą apskritai rečiau įgiję didesnių organizacijos vadybos gebėjimų. Vadinasi, jie paprastai visko mokėsi iš naujo, darydami visas įmanomas klaidas. Atsiradus savivaldybių inicijuotiems TAU, kurių veiklai dažnai vadovauja savivaldybės įsteigtos įstaigos ar organizacijos vadovai, atrodytų, dėl TAU modernios vadybos įgūdžių turėtų kilti mažiau problemų. Taigi buvo būtina aiškintis, kaip Lietuvoje veikiančios trečiojo amžiaus universitetai organizuoja savo vadybą.

Iš pradžių respondentų klausta, kuriam laikui jie planuoja savo veiklą.

23 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetai pagal savo veiklos planavimo laikotarpį ir pagal steigėjus (vnt.)

Atsakymas	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Veiklos apskritai neplanuoja.	2	2	–	–
Planuoja tik mėnesiui.	3	1	2	–
Planuoja pusmečiui.	8	4	4	–
Planuoja metams.	16	11	4	1
Planuoja ilgiau negu metams.	8	3	4	1
Neatsakė.	1	1	–	–

Pirma gera žinia yra tai, kad trečiojo amžiaus universitetų vadovybė, kaip atrodo, planuoja savo veiklą – tik du respondentai aiškiai nurodė savo veiklos apskritai neplanuojantys, o vienas respondentas į šį klausimą neatsakė. Antra gera žinia – daugiau negu pusė visų respondentų (24 iš 38) nurodė savo veiklą planuojantys metams arba ilgesniam laikui. Kita vertus, planavimas vienų metų laikotarpiui specialistų laikomas trumpalaikiu planavimu, leidžiančiu siekti tik nedidelių tikslų.

Kitas respondentams užduotas klausimas – su kuo jie derina savo parengtus planus.

24 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetai pagal parengtų veiklos planavimo dokumentų derinimą ir pagal steigėjus (vnt.) (Buvo galima nurodyti kelis atsakymus.)

Atsakymas	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Su TAU klausytojais.	10	8	2	–
Su TAU administracija ar taryba.	20	13	5	2
Su lektoriais.	5	4	1	–
Su steigėjo vadovybe, steigėjo darbuotojais.	7	–	7	–
Parengtų planų apskritai su niekuo nederina.	1	1	–	–
Neatsakė.	3	2	1	–

Iš 24 lentelėje pateikiamų apklausos rezultatų matyti, kad dažniausiai parengti veiklos planavimo dokumentai derinami su TAU administracija ar taryba ir su TAU klausytojais. Savivaldybių iniciatyva įkurtų trečiojo amžiaus universitetų veiklos planavimo dokumentai yra derinami su steigėjo (paprastai švietimo centro ar suaugusiųjų mokyklos) vadovybe arba su steigėjo darbuotojais. Tik vienas respondentas, mažo trečiojo amžiaus universiteto vadovas, nurodė, jog, kadangi jis savo veiklos neplanuoja, tai, atitinkamai, su niekuo tų nesukurtų planavimo dokumentų ir nederina. 3 respondentai į šį klausimą neatsakė.

Respondentų prašyta, jeigu jie savo veiklą planuoja, atsiųsti savo veiklos planavimo dokumentų. Iš viso iš respondentų gauta 12 įvairiai pavadintų dokumentų, kuriuos galima padalyti į dvi grupes – renginių tvarkaraštis ir ataskaita apie vykdytas veiklas. Dažniausiai buvo siųsti veiklos tvarkaraščiai tam tikram laikotarpiui. Juose būdavo nurodoma tokia informacija (skirtinguose dokumentuose informacijos kiekis skyrėsi): renginio data, renginio pobūdis, renginio pavadinimas, lektorius, renginio vieta, renginio kuratorius. Taigi galima manyti, kad trečiojo amžiaus universitetų vadovai, paklausti apie savo veiklos planavimą, dažniausiai (beveik visada?) turi galvoje renginių tvarkaraščio sudarymą tam tikram laikotarpiui (dažniausiai visiems mokslo metams ar semestru), kai, paprastai turint labai ribotus finansinius išteklius, reikia susitarti dėl patalpos renginiui, tam renginiui būtinos organizacinės technikos (pvz., multimedijos), rasti nemokamą ar bent nebrangiai kainuojantį ir senjorams įdomų lektorių. Vėliau prieš renginį dar būtina įsitikinti, ar visi susitarimai dar galioja. Tuo paprastai ir baigiasi trečiojo amžiaus universitetų veiklos planavimas. Paaiškėjus, kaip planuojama daugelio Lietuvos TAU veikla, aišku, kodėl, anot 24 lentelėje nurodytų apklausos rezultatų, penkių trečiojo amžiaus universitetų vadovai savo veiklos planus derina su lektoriais – derinama, ar lektorius suplanuotą dieną tikrai galės atvykti vesti užsiėmimo. Kita vertus, aptariant finansinius trečiojo amžiaus universitetų veiklos aspektus paaiškėjo, kad kai kurie trečiojo amžiaus universitetai, pateikdami paraiškas projektams ir laimėdami konkursus, pritraukdami Lietuvos gyventojų kaip paramą skiriamus 1–2 procentus nuo valstybei sumokėtų mokesčių, jau šiuo metu sugeba surinkti pakankamai dideles lėšas, todėl toks elementarus savo veiklos planavimas jau yra tikrai nebepakankamas.

Mokslinėje literatūroje moderniai suprantamam veiklos planavimui priskiriamos mažų mažiausiai keturios funkcijos (esama ir sudėtingesnių veiklos planavimo teorijų, kuriose išskiriama ir daugiau negu dešimt planavimo funkcijų).

- Išankstinio atpažinimo funkcija – galimų problemų struktūravimas, iš anksto jas numatant bei aprašant ir susitariant dėl galimų tų problemų priemonių ir būdų. Planuojant organizacijos finansus, tokioms galimoms problemoms spręsti iš anksto numatomos specialios lėšos.
- Orientavimosi funkcija – galimų, bet dar organizacijos nevykdomų veiklos erdvių apibrėžimas. Tokiu būdu numatoma, kurlink organizacija gali plėstis, diversifikuoti savo veiklą ar geriau paskirstyti savo išteklius.
- Koordinavimo funkcija – aiškių veikėjų ir veikėjų grupių tiek organizacijos viduje, tiek organizacijos išorėje nustatymas, esamų ir galimų tarpusavio santykių nustatymas ir įvertinimas. Taip efektyvinama organizacijos vadovybės veikla, leidžiama geriau panaudoti organizacijos išteklius ir lengviau pasiekti keliamus tikslus.
- Moderavimo funkcija – darbo pasidalijimo ir interesų konfliktų išskaidymas. Taip būtina sudėtinga organizacijos veikla išskaidoma į smulkesnes veiklas, nustatomi aiškūs tų smulkesnių veiklų tikslai ir požymiai, kada galima manyti, jog ta veikla yra įgyvendinta. Taip pat tarpusavyje suderinamos visos būtinos susmulkintos veiklos⁴.

Paprastai planuojant yra bent:

- apibrėžiami veiklos tikslai;
- tai veiklai numatomi būtini finansiniai ir kitokie ištekliai;
- turimi ištekliai susiejami su planuojamais pasiekimais;
- aiškiai apibrėžiama pradinė situacija ir susitariama dėl jos įvertinimo;
- susitariama dėl veiksmų, kuriuos pakeisti per sunku ar per brangu, įtakos ir padarinių siekiant galutinio tikslo;
- susitariama, kada bus baigta vykdyti numatomas veiklas;
- aptariami galimi planuojamų veiklų padariniai kitiems organizacijos veiklos aspektams.

Akivaizdu, kad kol kas respondentai savo vadovaujamų trečiojo amžiaus universitetų veiklos taip sudėtingai tikrai neplanuoja. Tai buvo aišku dar rengiant aptariamą tyrimą. Todėl sudarant klausimyną respondentų apklausai specialiai netiesiogiai domėtasi įvairiais galimais informacijos, kuri gali būti naudojama ir veiklai planuoti, rinkimo būdais.

Vienas tokių informacijos rinkimo būdų yra vadinamosios grįžtamosios informacijos rinkimas. Atliekant tyrimą domėtasi, ar respondentų atstovaujamuose TAU yra tiriamas organizuojamų užsiėmimų ir kitų renginių efektyvumas.

25 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetai pagal renginių efektyvumo tyrimą ir pagal steigėjus (vnt.)

Atsakymas	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Taip, tai darome nuolat.	12	8	3	1
Taip, tai darome kai kada.	12	6	5	1
Ne, netiriame, bet planuojame tirti.	8	4	4	–
Ne, netiriame ir neplanuojame tirti.	6	4	2	–

⁴ Plačiau apie tai – Krappweis, Nuissl: Örtliche und regionale Gesamtplanung, Einführungsveranstaltung Technische Universität Berlin, WS 2004/05.

Iš 25 lentelės matyti, kad renginių efektyvumas nuolat ar bent kai kada tiriamas daugumoje Lietuvoje veikiančių trečiojo amžiaus universitetų. Tik šeši respondentai nurodė, kad tokia veikla neužsiima ir neketina užsiimti. Gali kilti klausimas, ar grįžtamosios informacijos rinkimas, vykusių renginių efektyvumo įvertinimas yra vykdomas pakankamai moderniai ir patikimai. Tam sužinoti buvo skirtas atskiras atvirasis (kai nėra nurodyta jokių atsakymų, bet palikta vietos savam atsakymui įrašyti) klausimas. Respondentų teigimu, jie, tirdami savo organizuojamų renginių efektyvumą:

- tam skiria užsiėmimą, kuriame dalyviai išsako savo nuomonę;
- prieš renginius ir po jų analizuoja su fakultetų dekanais – tarybos nariais;
- po užsiėmimų ir kitų renginių kalbasi grupėse;
- turi renginių ir užsiėmimų vertinimo korteles, kur rašomas užsiėmimo vertinimo pažymys;
- vykdo anketinę apklausą, stebi dalyvių emocijas renginiuose ir jų aktyvumą, aptaria tarybos posėdyje;
- analizuoja fakultetų gausumą, lankomumą, vykdo apklausas;
- aptaria po kiekvieno renginio ir susitaria, **ko nereikia daryti** kitame renginyje;
- rengia baigiamojo kurso studentų apklausas;

Iš respondentų atsakymų matyti, kad sudėjus visus jų TAU taikomus informacijos rinkimo būdus, galima gauti pakankamai išsamią ir modernią būtinos informacijos rinkimo sistemą. Tiesa, vienas respondentas, atsakydamas šį klausimą, rašė: „mums neatėjo į galvą tirti, žmonės noriai dalyvauja, džiaugiasi gyvenimu – ką čia tirti?“ Bet, kita vertus, jei šis respondentas žino, kad po renginių jo vadovaujamo trečiojo amžiaus universiteto klausytojai džiaugiasi – jis jau tiria efektyvumą. Svarbu tik gauti patikimus tokio tyrimo rezultatus.

Bet koks renginių efektyvumo tyrimas, ypač mažesniuose pagal klausytojų skaičių ir dar plačiai savo veiklos neplėtojančiuose trečiojo amžiaus universitetuose, gali būti mažai veiksmingas. Pavyzdžiui, jei sunku rasti lektorių nemokamai vesti renginius, tada dažnai tenka tenkintis tais lektoriais, tegul ir nelabai gerais, kurie sutinka tai daryti. Jei TAU užsiėmimams kiekvieną kartą reikia ieškoti patalpų, menkai gali padėti išsiaiškinimas, kad tos kažkieno nemokamai ar labai pigiai pasiūlytos patalpos nelabai tinka planuotiems užsiėmimams – kitų patalpų gali ir nebūti. Kita vertus, jei aišku, kokias patalpas galima gauti TAU klausytojų užsiėmimams, jei aišku, kas sutinka savanoriškai savo dėstytojavimu patalkinti trečiojo amžiaus universitetų vadovybei, galima pradėti derinti objektyviai besiformuojančias galimybes ir TAU klausytojų poreikius. Todėl per apklausą respondentų klausta, ar ir kaip jie tiria savo klausytojų poreikius.

26 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetai pagal klausytojų poreikių tyrimą ir pagal steigėjus (vnt.)

Atsakymas	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Taip, tai darome nuolat.	20	13	6	1
Taip, tai darome kai kada.	17	8	8	1
Ne, netiriame, bet planuojame tirti.	–	–	–	–
Ne, netiriame ir neplanuojame tirti.	1	1	–	–

Lyginant tyrimo rezultatus 25 ir 26 lentelėse, matyti, kad Lietuvoje veikiančiuose trečiojo amžiaus universitetuose klausytojų poreikiai tiriami dažniau negu renginių efektyvumas – daugiau kaip pusė apklaustų respondentų tai daro nuolat. Kita vertus, jei daugiau kaip pusė fizinių asmenų įsteigtų TAU tai daro nuolat, daugiau kaip pusė savivaldybių iniciatyva įsteigtų TAU, jų vadovų teigimu, tai daro tik kai kada. Pasidomėjus, kaip trečiojo amžiaus universitetuose paprastai tiriami klausytojų poreikiai, paaiškėjo tokie šios problemos sprendimo būdai:

- *studentai, pildydami anketą jiems registruojantis į tam tikrą fakultetą, anketoje gali nurodyti ir savo poreikius, lūkesčius ateičiai. Taip pat analizuojame poreikius tuomet, kai baigiasi mokslo metai ir vyksta tiesioginiai susitikimai su visų fakultetų studentais – diskutuojame;*
- *klausytojų poreikiai ir pageidavimai yra surašomi pildant anketas. Anketos išnagrinėjamos, parengiamos suvestinės ir rektorato posėdžiuose pageidavimai išnagrinėjami ir pateikiami dekanams, kurie savo ruožtu aptaria savo fakultete. Taip sudaromi veiklos planai ir programos;*
- *klausytojų poreikiai aptariami fakultetuose ir pateikiami tarybai;*
- *yra klausytojų pageidavimų ir pasiūlymų dėžutė;*
- *tam skiriame užsiėmimą, kurio metu klausytojai išsako savo nuomonę;*
- *gegužės mėnesį prašome klausytojų užpildyti anketą apie mokymosi sąlygas (tvarkaraščiai, papildomi užsiėmimai ir pan.) bei teikti pasiūlymus dėl mūsų TAU veiklos tobulinimo;*
- *jei, reiškiant kokį pageidavimą, susirenka bent dešimt pageidaujančių to paties, stengiamės šį pageidavimą tenkinti;*
- *po kiekvieno renginio vyksta refleksija, kurios metu išsiaiškiname, ar buvo naudinga, ar reikia to ateičiai.*

Apibendrinant galima teigti, kad dažniausiai naudojamas klausytojų poreikių aiškinimosi būdas yra anketinė apklausa. Ji vykdoma bent keliais būdais – priimant naują klausytoją, mokslo metų pradžioje ar pabaigoje, po įvykusio renginio. Akivaizdu, kad konkrečiame TAU naudojami klausytojų poreikių aiškinimosi būdai labai priklauso nuo klausytojų skaičiaus – dideliuose TAU anketavimas yra, ko gero, patogiausias klausytojų nuomonių surinkimo būdas. Mažesniuose pagal klausytojų skaičių TAU pakanka visų susirinkusių klausytojų diskusijos. Atliekant 2012 metų tyrimą kai kurie respondentai, paklausti, kokie fakultetai veikia jų vadovaujame labai mažame TAU (kurį lanko mažiau negu 100 klausytojų), net nurodė, jog nėra aiškiai susiformavusių fakultetų – klausytojai mokslo metų pradžioje susirenka kartu ir tada nusprendžia, kuo jie visi užsiėmė pradedant mokslo metais. Tarp retesnių būdų tirti klausytojų poreikius – pageidavimų ir pasiūlymų dėžutė (senjorai dažnai įgyja ar tobulina informacinis gebėjimus, bet nė vienas respondentas nepabrėžė, kad klausytojų pageidavimai renkami ir diskutuojami internetinėje erdvėje) bei po kiekvieno renginio vykstančios klausytojų refleksijos.

Dar vienas būdas gauti medžiagos savo veiklos planavimui yra siekis suderinti trečiojo amžiaus universiteto veiklos ir metinius visos savivaldybės švietimo veiklos planus. Trečiojo amžiaus universitetų vadovai neretai skundžiasi, kad pernelyg dažnai savivaldybės administracijos švietimo padalinio specialistai nė nesuvokia, kad net ir fizinių asmenų (t. y., „privatininkų“) įsteigtas trečiojo amžiaus universitetas gali padėti jų savivaldybėje vykdyti LR švietimo įstatymo nuostatas, jog suaugusiųjų neformaliojo švietimo pasiūlos kūrimas ir suaugusiųjų neformaliojo švietimo organizavimas yra ne kokių nors nacionalinio lygmens institucijų, o savivaldybės uždavinys. Kai trečiojo amžiaus universiteto veiklos planai atitinka visos savivaldybės veiklos planus, TAU vadovybė gali atrasti daug naujų argumentų, ieškodama galimybės naudotis bendrojo ugdymo

mokyklų patalpomis ir materialine baze, pritraukti dirbti dėstytojais savivaldybės teritorijoje dirbančių mokymo įstaigų pedagogus. Galų gale, kai trečiojo amžiaus universiteto veikla suderinta su visos savivaldybės švietimo veiklos planu, atsiranda daug argumentų įtikinti savivaldybės politikus ir savivaldybės administracijos specialistus rengti įvairius savivaldybės lygmens projektus plėtojant suaugusiųjų švietimą ir kviesti teikti dalyvavimo tuose projektuose paraiškas ir TAU vadovybę. Dėl šių priežasčių respondentų klausta, ar jie bandė derinti TAU veiklą su savivaldybės metiniu švietimo veiklos planu.

27 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetai pagal siekį derinti savo veiklą su savivaldybės metiniu švietimo veiklos planu ir pagal steigėjus (vnt.)

Atsakymas	Bendrai imant (N = 38)	Fiziniai asmenys	Savivaldybės	Universitetai
Jau derina.	9	3	6	–
Nebandė derinti.	26	18	7	1
Bandė derinti, bet nesėkmingai.	1	–	–	1
Neatsakė.	2	1	1	–

Aptariant TAU vadovybių siekį derinti savo veiklą su bendra švietimo veikla savivaldybėje, džiugina faktas, jog, respondentų teigimu, trijų fizinių asmenų (iš Marijampolės, Vilkaviškio ir Visagino) ir šešių savivaldybių iniciatyva (Elektrėnų, Jonavos, Kaišiadorių, Kauno rajono, Kretingos, Lazdijų) įsteigtų TAU vadovybė tai jau daro. Marijampolės TAU vadovė rašė: „*ne tik bandome, bet ir deriname per savivaldybės ryšiams su visuomene paskirtą specialistą.*“ Vis dėlto dauguma Lietuvoje veikiančių trečioje amžiaus universitetų jokių savo ir visos savivaldybės švietimo vystymosi sąsajų neieško. Pažymėtina, kad senjorų neformaliojo švietimo ir visos savivaldybės švietimo vystymo planus menkai derina dauguma savivaldybių iniciatyva įkurtų TAU vadovų. Pakankamai tipiški veiklos planų nederinančių fizinių asmenų įsteigtų TAU vadovų atsakymai: „*nematome prasmės derinti, savivaldybės atstovai sako, kad atskiras universitetas ir lėšų mums neplanuoja*“, arba „*nematome prasmės. Jie turi darbo ir be mūsų. Mūsų poreikiai visai skirtingi. Tai neįmanoma*“. Ypatingu atveju turėtų būti laikomas universiteto įsteigto Klaipėdos TAU atvejis, kai jo atstovė nurodė, jog derino planus, bet tai nepavyko.

Dar vienas būdas rinkti informaciją, su ja dirbti ir taip strategiškai ilgesniam negu vienu metų laikotarpiui planuoti trečiojo amžiaus universitetų veiklą – bandyti pradėti nagrinėti savo vadovaujamo universiteto problemas platesniame kontekste. T. y., iš surinktų respondentų atsakymų tapo aišku, kad TAU vadovybė kol kas paprastai sprendžia vien tik taktinio planavimo uždavinius: kaip rasti konkrečiam renginiui reikalingas patalpas, kaip rasti nemokamą ar tik simboliškai apmokamą, bet klausytojams įdomų lektorių, kokią naują veiklos kryptį pasiūlyti klausytojams šiems mokslo metams (keleriems mokslo metams į priekį Lietuvos TAU savo veiklos paprastai neplanuoja), kaip gauti truputį lėšų vienam kokiam nors renginiui taip pat šiais mokslo metais organizuoti ir t. t. Klausytojų poreikių analizė ir organizuojamų renginių efektyvumas kol kas taip pat tiriami pačiais paprasčiausiais būdais, labai dažnai apie renginių naudingumą sprendžiama netiesiogiai – ar buvo kokių nors nusiskundimų dėl įvykusių renginių, ar senjorai nenustoja lankyti užsiėmimų ir t. t. Modernioje vadyboje galima rasti ir patikimesnių, nors taip pat pakankamai lengvai įgyvendinamų analizės ir veiklos planavimo būdų. 2012 metais atliktas TAU tyrimas leidžia teigti, kad tarp TAU vadovų yra daug buvusių švietimo sistemos darbuotojų, pavyzdžiui, į pensiją išėjusių bendrojo ugdymo mokyklų mokytojų. Vis daugiau į neformaliojo švietimo paslaugų teikimą senjorams

įsitraukia ir jaunesnio amžiaus švietimo darbuotojai – tarkime, savivaldybių švietimo centruose ar suaugusiųjų mokyklose dirbantys pedagogai vadovauja savivaldybių iniciatyva įsteigtiems trečiojo amžiaus universitetams. Per pastarąjį dešimtmetį su bendruoju ugdymu susiję pedagogai įvairioms analizėms dažnai skatinami naudoti SSGG (stiprybių, silpnybių, galimybių, grėsmių) analizės matricą. Galima manyti, kad ši matrica pakankamai žinoma ir su TAU veikla susijusiems buvusiems ar esamiems švietimo darbuotojams. Taip pat galima ar net būtina analizuoti įvairius savo vadovaujamo TAU veiklos aspektus ir ieškoti ilgalaikių savo veiklos pagerinimo būdų. Ar tai daro Lietuvoje veikiančių TAU vadovai? Tai aiškinantis, respondentams buvo pateikti specialūs klausimai. Dalis respondentų į kai kuriuos 28 lentelėje pateikiamus klausimus neatsakė.

Iš 28 lentelėje pateikiamų duomenų matyti kelios problemos. Pirma, tam, kad šioje lentelėje vykdomos diskusijos būtų prasmingos, būtina rinkti daug ir įvairios informacijos. 25 ir 26 lentelėse pateikiami tyrimo rezultatai parodė, kad gerai diskusijai strateginiais klausimais dažname TAU paprasčiausiai nepakaktų patikimų duomenų. Antra, kai sociologijoje yra klausama dėl kokių nors susitarimų, paprastai yra atskiriama, ar susitarimai pasibaigia kokio nors dokumento (bent posėdžio protokolo, o dar geriau strategijos, veiksmų plano ar susitarimų) parengimu. Kiekvieną rašytinį dokumentą vėliau galima diskutuoti platesniame rate (pvz., pritarti ar suabejoti šiame dokumente pateikia statistine informacija arba siūlomu problemos sprendimo būdu), jame užfiksuotus susitarimus paprastai privalu vykdyti, po kurio laiko galima dar kartą tame dokumente pasitikrinti, ar ir kaip vykdomi susitarimai ir pan. Galų gale, jei respondantai teigia, jog yra parengti vienokie ar kitokie raštiški susitarimai, tyrėjai gali paprašyti parodyti tuos susitarimus. Jei respondantai pasirenka atsakymą „aptarėme žodžiu, bet dokumentuose šito neužfiksavome“, dažniausiai tai reiškia, kad ta tema kažkada buvo kalbėta, bet jokie duomenys rimtai nebuvo analizuoti, nebuvo susitarta dėl jokių konkrečių ilgalaikių veiksmų ir geriausiu atveju buvo priimti vienokie ar kitokie taktiniai sprendimai. Tyrimo rezultatai rodo, kad strateginių plėtros problemų aptarimas Lietuvos trečiojo amžiaus universitetuose dažniausiai vyksta per žodines diskusijas, t. y. labai neįsipareigojant ir tų diskusijų rezultatų labai nefiksuojant. Taip pat pažymėtina, kad net maždaug ketvirtadalis respondentų mano, jog apskritai nereikia skirti dėmesio analizei ir sprendimams, kaip suteikti TAU vadovams ir dėstytojams jų veiklai būtinų žinių ir ugdyti reikiamus įgūdžius.

28 lentelėje grafoje „bendrai imant“ pateikiamų atvejų suma visais atvejais mažesnė negu 38. Taip atsitiko todėl, kad kai kurie respondantai visiškai arba iš dalies neatsakė į šį klausimą, o grafos „Neatsakė“ įvedimas būtų tik apsunkinęs lentelės suvokimą. Psichologiškai vertinant, galima manyti, kad neatsakymas į klausimus apie įvairius TAU veiklos planavimo aspektus, ko gero, reiškia, kad tokia konkreti veiklos planavimo veikla tame trečiojo amžiaus universitete arba apskritai nevykdoma, arba respondentas pats suvokia, kad vykdoma nepakankamai kokybiškai. Aišku, galimos ir kitokios neatsakymo į šį klausimų bloką priežastys.

28 lentelė. Trečiojo amžiaus universitetai pagal siekį derinti strategiškai analizuoti kylančias problemas ir pagal steigėjus (vnt.)

		Esame aptarę ir aptarimo rezultatus užfiksavę raštu.	Esame aptarę, bet aptarimo rezultatų raštu neužfiksavę.	Nesame aptarę, bet reikės tai padaryti.	Nesame aptarę ir kol kas neplanuojame to daryti.
Kaip kuo geriau tenkinti klausytojų poreikius	Fiziniai asmenys	7	11	1	1
	Savivaldybės	–	14	–	–
	Universitetai	2	–	–	–
	Bendrai imant (N = 38)	9	25	1	1
Kaip užtikrinti geresnį TAU veiklos finansavimą	Fiziniai asmenys	4	13	2	1
	Savivaldybės	3	10	–	1
	Universitetai	–	1	1	–
	Bendrai imant (N = 38)	7	24	3	2
Kaip sukurti kuo efektyvesnę TAU vidaus struktūrą	Fiziniai asmenys	6	8	4	1
	Savivaldybės	1	8	3	2
	Universitetai	–	1	1	–
	Bendrai imant (N = 38)	7	17	8	3
Kaip suteikti TAU vadovams ir dėstytojams jų veiklai būtinų žinių ir ugdyti reikiamus įgūdžius	Fiziniai asmenys	2	9	3	6
	Savivaldybės	–	5	6	3
	Universitetai	1	1	–	–
	Bendrai imant (N = 38)	3	15	9	9
Kokios yra mūsų TAU stiprybės	Fiziniai asmenys	3	8	5	2
	Savivaldybės	–	8	6	–
	Universitetai	–	1	1	–
	Bendrai imant (N = 38)	3	17	12	2
Kokios yra mūsų TAU silpnybės	Fiziniai asmenys	3	8	5	2
	Savivaldybės	–	8	6	–
	Universitetai	–	1	1	–
	Bendrai imant (N = 38)	3	17	12	2
Kokios yra mūsų TAU plėtros galimybės	Fiziniai asmenys	2	12	3	2
	Savivaldybės	1	7	6	–
	Universitetai	–	2	–	–
	Bendrai imant (N = 38)	3	21	9	2
Kokios yra mūsų TAU plėtros grėsmės	Fiziniai asmenys	1	11	3	3
	Savivaldybės	–	7	6	1
	Universitetai	–	2	–	–
	Bendrai imant (N = 38)	1	20	9	4

Rengiantis tyrimui pagrįstai manyta, kad respondentai nelabai galės pateikti kokių nors jų parengtų strateginio planavimo dokumentų, todėl prašyta per apklausą atlikti SSGG analizę. Paklausus, kokios yra respondentų vadovaujamo TAU stiprybės (ką TAU daro gerai, už ką jų TAU yra vertinamas), dažniausiai buvo nurodoma:

- klausytojai patenkinti TAU veikla, TAU jiems yra reikalingas;
- klausytojai turtina savo akiratį, gauna naujų žinių ir tobulina turimus įgūdžius;
- klausytojai vėl integruojami į visuomenę;
- gerėja klausytojų gyvenimo kokybė;
- pasiaukojančiai dirbanti ir kompetentinga TAU vadovybė;
- glaudūs santykiai su kitose savivaldybėse veikiančiais TAU.

Pažymėtina, kad keli fizinių asmenų įsteigtų TAU vadovai kaip stiprybę nurodė gerus ryšius su savivaldybės vadovybe. Bet tokių respondentų buvo tik keli. Dar keli respondentai tarp savo stiprybių paminėjo, kad savo veiklą plėtoja ne tik savivaldybės centre, o ir mažesniuose savivaldybės miesteliuose. Apibendrinant galima teigti, kad dažniausiai TAU vadovai savo organizacijos stiprybes susieja su klausytojais bei geru jų poreikių tenkinimu, taip pat kai kada – su stipria komanda, galinčia išspręsti net ir sunkiausias problemas.

Paklausus, kokios yra respondento vadovaujamo TAU silpnybės (ką daro netobulai, kas galėtų būti pagerinta, ko turėtų vengti, kokie veiklos aspektai nepatinka jų klausytojams) dažniausiai buvo nurodoma:

- problemos surandant dėstytojus;
- finansinės problemos, stabiliai prognozuojamų finansinių išteklių neturėjimas;
- problemos dėl patalpų užsiėmimams.

Po vieną respondentą minėjo, kad yra veiklos priklausomybė nuo atsakingų savivaldybėje veikiančių pareigūnų įgeidžių (leidžia / neleidžia, nori / nenori), kad neišplėtotą klausytojų poreikių analizę, kad yra vadovybės paraiškų projektams rengimo įgūdžių stoka, kad veikla planuojama fragmentiškai, kad pasyvūs klausytojai. Vis dėlto, paklausti apie savo organizacijos silpnynes, respondentai dažniausiai minėjo, kad niekas jiems neskiria lėšų, dėstytojų ar patalpų. Tačiau tik išimtiniais atvejais jie minėjo savo vadovaujamo TAU organizacines problemas ar vadovybės įgūdžių stoką. Ko gero, tai rodo, kad beveik niekas savo TAU veiklos giliai neanalizavo.

Pasidomėjus, kokios yra respondento vadovaujamo TAU plėtros galimybės (kokius mato veiksnius, sąlygas, kurie teigiama linkme galėtų nulemti tolesnį jų vadovaujamo TAU vystymąsi), dažniausiai buvo nurodomas pakankamai naivus ir „nemoksliskas“ atsakymas, kad pagrindinė respondentų TAU plėtros galimybė – jei kas nors (valstybė, savivaldybė, privatūs rėmėjai) nuspręs skirti finansavimą. Vienas respondentas tai suformulavo taip: „mūsų plėtros galimybė – sumažintų pensijų grąžinimas“. Tiesa, maždaug ketvirtadalis respondentų (dažniau vadovaujančių savivaldybės iniciatyva atsiradusiems TAU) plėtros galimybę siejo su veiklos plėtimusi į mažesnius savivaldybės miestelius, taip pat buvo paminėtas bendradarbiavimas su nevyriausybinėmis organizacijomis, ryšių su aukštosiomis mokyklomis stiprinimas, platesnis dalyvavimas teikiant paraiškas įvairiems projektams vykdyti. Apibendrinant galima teigti, kad respondentai savo TAU plėtros galimybes daugiau sieja ne su savo veiksmais, savo iniciatyva, o su kažkokia galbūt ateisiančia išorine pagalba.

Taip pat domėtasi, kokios yra respondento vadovaujamo TAU plėtros grėsmės (kokius mato veiksnius, sąlygas, kurie neigiama linkme gali nulemti tolesnį jų vadovaujamo TAU vystymąsi). Dažniausiai minėtos šios grėsmės:

- daug metų savanoriškai dirbantys žmonės „perdegs“, nusivils ir nebeorganizuos veiklų;

- galimas turimų patalpų praradimas;
- senjorų apatiškumas;
- galimas turimo finansavimo praradimas.

Finansinės problemos buvo tarp dažniausiai minimų grėsmių. Vienas respondentas rašė: „grėsmė yra valstybės politika, Valstybinės mokesčių inspekcijos reikalavimai (jau turėjome teikti deklaraciją už 2013 metus), banko mokesčiai – sąskaitoje nulis, o sąskaitos aptarnavimo mokestis privalo būti sumokėtas. Netgi su steigimu susijusias išlaidas teko prisiiinti kaip asmenines. Tikrai žinau, kad tinkamai tvarkyti juridinio vieneto veiklą reikia ne tik kompetencijos, bet ir lėšų.“ Įdomus buvo kito respondento vertinimas: „baiminuosi, kad, kai bus sumanyta kokia nors forma remti TAU, kontroliuos veiklą ir ji nebus derinama su senjorais, su dekanais, o „nuleis“ iš viršaus, rekomenduos ne tuos lektorius, kurių mes pageidausime. Tokiu būdu, esu įsitikinusi, „atbaidys“ mūsų universiteto studentus“. Įdomi buvo dar viena nuomonių priešprieša. Šeši respondentai, paklausti apie grėsmes, tokia grėsmė įvardijo situaciją, kai negalima turėti bent pusės etato ir negalima samdyti žmogaus, kuris tvarkytų visus TAU biurokratinis formalumus. O vienas respondentas, vadovaujantis fizinių asmenų įsteigtam TAU, paklaustas apie grėsmes jo vadovaujamam TAU, laikosi priešingos nuomonės: „labiausiai bijome, kad po visų šių tyrimų bus įvestas etatas mūsų veiklai kontroliuoti. Mums nereikia kontrolierių, mums reikia nuoširdžiai dirbančių TAU labui. Vadovauti mes ir patys sugebame.“ Jei kalbėtume apie „iš viršaus nuleistus“ TAU veiklos kontrolierius, tai savarankiškiems, juridškai įregistruotiems TAU niekas „iš viršaus“ negali nurodyti, ką jiems daryti ar ko nedaryti. Apibendrinant nurodytas grėsmes respondentų vadovaujamų TAU veiklai galima pasakyti, kad respondentai retai išreiškė apmąstytą ir su kolegomis aptartą nuomonę šiuo klausimu. Reikšdami savo nuomonę, respondentai labiau orientavosi į išorinius galimų grėsmių požymius (pasyvūs klausytojai), hipotetines aplinkybes (pavargs dabartiniai vadovai, galime prarasti patalpas) ir mažiau galvojo apie gilumines savo vadovaujamo TAU veiklos problemas.

Strateginio TAU veiklos planavimo apibendrinimas

Trečiojo tyrimo uždavinio sprendimo apibendrinimas. Sprendžiant trečią tyrimo uždavinį „apibūdinti dabartinį trečiojo amžiaus universitetų veiklos strateginio planavimo lygį“ iš pradžių domėtasi, ar Lietuvos trečiojo amžiaus universitetai kaip nors planuoja savo veiklą ir kokiam laikotarpiui tai daro. Paaiškėjo, kad vienokius ar kitokius planus rengia beveik visi respondentai – tik du respondentai aiškiai nurodė savo veiklos apskritai neplanuojantys, o vienas respondentas į šį klausimą neatsakė. Daugiau negu pusė visų respondentų (24 iš 38) nurodė savo veiklą planuojantys metams arba ilgesniam laikui. Kita vertus, planavimas vienu metų laikotarpiui specialistų laikomas trumpalaikiu planavimu, leidžiančiu siekti tik nedidelių tikslų.

Dažniausiai parengti veiklos planavimo dokumentai derinami su TAU administracija ar taryba bei TAU klausytojais. Savivaldybių iniciatyva įkurtų trečiojo amžiaus universitetų veiklos planavimo dokumentai yra derinami su steigėjo (paprastai švietimo centro ar suaugusiųjų mokyklos) vadovybe arba su steigėjo darbuotojais. Galima manyti, kad trečiojo amžiaus universitetų vadovai, paklausti apie savo veiklos planavimą, dažniausiai (beveik visada?) turi galvoje renginių tvarkaraščio sudarymą tam tikram laikotarpiui (dažniausiai visiems mokslo metams ar semestru), kai, turint labai ribotus finansinius išteklius, reikia susitarti dėl patalpos renginiui, tam renginiui būtinos organizacinės technikos (pvz., multimedijos), rasti nemokamą ar bent nebrangiai kainuojantį ir

senjorams įdomų lektorių. Vėliau prieš renginį dar būtina įsitikinti, ar visi susitarimai tebegalioja. Tuo paprastai ir baigiasi trečiojo amžiaus universitetų veiklos planavimas.

Buvo domėtasi, kaip respondentai renka planavimui būtiną informaciją. Renginių efektyvumas nuolat ar bent kai kada tiriamas daugumoje Lietuvoje veikiančių trečiojo amžiaus universitetų. Paaiškėjo, kad trečiojo amžiaus universitetuose klausytojų poreikiai tiriami dažniau negu renginių efektyvumas – daugiau kaip pusė apklaustų respondentų tai daro nuolat. Kita vertus, jei daugiau negu pusė fizinių asmenų įsteigtų TAU tai daro nuolat, daugiau negu pusė savivaldybių iniciatyva įsteigtų TAU, jų vadovų teigimu, tai daro tik kai kada. Renginių efektyvumui ir klausytojų poreikiams tirti paprastai naudojami patys paprasčiausi tyrimo būdai – anketavimas, interviu, diskusija.

Dauguma Lietuvoje veikiančių trečiojo amžiaus universitetų jokių savo ir visos savivaldybės švietimo vystymosi sąsajų neieško. Pažymėtina, kad senjorų neformaliojo švietimo ir visos savivaldybės švietimo vystymo planus menkai derina dauguma savivaldybių iniciatyva įkurtų TAU vadovų.

Tyrimo rezultatai rodo, kad strateginių plėtros problemų aptarimas Lietuvos trečiojo amžiaus universitetuose dažniausiai vyksta tik per žodines diskusijas, t. y. labai neįsipareigojant ir tų diskusijų rezultatų labai nefiksuojant. Taip pat pažymėtina, kad net maždaug ketvirtadalis respondentų mano, jog apskritai nereikia skirti dėmesio analizei ir sprendimams, kaip suteikti TAU vadovams ir dėstytojams jų veiklai būtinų žinių ir ugdyti reikiamus įgūdžius.

Dažniausiai TAU vadovai savo organizacijos stiprybes susieja su klausytojais ir geru jų poreikių tenkinimu, taip pat kai kada – su stipria komanda, galinčia išspręsti net ir sunkiausias problemas. Paklausti apie savo organizacijos silpnybes, respondentai dažniausiai minėjo, kad niekas jiems neskiria lėšų, dėstytojų ar patalpų ir tik išimtiniais atvejais minėjo savo vadovaujamo TAU organizacines problemas ar vadovybės įgūdžių stoką. Ko gero, tai rodo, kad beveik niekas giliai neanalizavo savo TAU veiklos. Respondentai savo TAU plėtros galimybes daugiau sieja ne su savo veiksmis, savo iniciatyva, o su kažkokia galbūt ateisiančia išorine pagalba (finansine, nemokamų gerų lektorių rekomendavimu ir pan.). Apibendrinant nurodytas grėsmes respondentų vadovaujamo TAU veiklai matyti, kad respondentai retai išreiškė apmąstytą ir su kolegomis aptartą nuomonę šiuo klausimu. Reikšdami savo nuomonę, respondentai labiau orientavosi į išorinius galimų grėsmių požymius (pasyvūs klausytojai), hipotetines aplinkybes (pavargs dabartiniai vadovai, galime prarasti patalpas) ir mažiau galvojo apie gilumines savo vadovaujamo TAU veiklos problemas. Taigi akivaizdžiai matyti, kad Lietuvos trečiojo amžiaus universitetų vadovams trūksta strateginio planavimo įgūdžių.

5. Lietuvos TAU plėtros gairės

Ketvirtojo tyrimo uždavinio sprendimas. Ketvirtojo tyrimo uždavinio „pateikti galimas Lietuvos trečiojo amžiaus universitetų plėtros gaires“ sprendimą galima dalyti į dvi dalis:

- siūlymus dėl bendros senjorų neformaliojo švietimo plėtros;
- siūlymus dėl atskirų trečiojo amžiaus universitetų plėtros.

Aptariant siūlymus dėl bendros senjorų neformaliojo švietimo plėtros, būtina atkreipti dėmesį, kad pagrindinės senjorų neformaliojo švietimo plėtros problemos jau buvo fiksuotos atliekant 2012 metų tyrimą, tik kai kurios jų po dvejų metų dar labiau išryškėjo.

Svarbiausia šių problemų – neaiškumai dėl trečiojo amžiaus universitetų teisinio statuso. TAU teisinio statuso problema gali būti labai svarbi, jei, pavyzdžiui, trečiojo amžiaus universitetų vadovybė nusprendžia teikti paraiškas dalyvauti kokiam nors projekte ir taip užsitikrinti papildomą ir kuriam laikui pakankamai stabilų finansavimą. Arba, jei TAU vadovybė trečiojo amžiaus universiteto veiklai plėtoti nusprendžia pritraukti privačių asmenų lėšų ir bando įregistruoti TAU kaip paramos ar labdaros gavėją. Iš surinktos tyrimo medžiagos paaiškėjo: kadangi senjorų neformalusis švietimas Lietuvoje plėtojosi ypatingai jo nekoordinuojant nacionaliniu mastu, buvo daugiau remiamasi pavienių veiklių asmenų iniciatyva, susiformavo tam tikra teisinė šios tikrai labai svarbios švietimo paslaugos teikėjų maišalynė. Galima išskirti mažiausiai tris šiuo metu Lietuvoje egzistuojančius TAU tipus:

- fizinių asmenų iniciatyva įsteigtas organizacijas (jų tyrimo metu priskaičiuota 22);
- savivaldybių tarybų narių ar savivaldybių administracijų darbuotojų iniciatyva, ko gero, vykdant LR švietimo įstatymo nuostatas, senjorų neformaliojo švietimo vykdymo prievolę priskiriant kuriai nors savivaldybėje jau veikiančiai organizacijai (jų tyrimo metu priskaičiuota 14),
- Lietuvoje veikiančio universiteto darbuotojų iniciatyva atsiradusius TAU (jų tyrimo metu priskaičiuota 2).

Kai kurios fizinių asmenų įsteigtos organizacijos dėl paprastesnio teisinio įsiregistravimo, nors ir veikė kitose savivaldybėse, registravosi Vilniaus Medardo Čoboto TAU filialais. Kita vertus, jos paprastai turi atskirai tvarkomus finansus, atskirai planuoja savo veiklą, ten veikia sava, mažai su MČTAU susijusi TAU savivalda. Atliekant tyrimą kai kurie tokiems kitose savivaldybėse veikiantiems MČTAU filialams vadovaujantys respondentai pripažino, kad jų teisinis statusas nebeleidžia pasinaudoti visomis veiklos galimybėmis, pavyzdžiui, savarankiškai teikti paraiškas dalyvauti projektų veikloje. Analizuojant savivaldybių tarybų narių ar savivaldybių administracijų darbuotojų iniciatyva įkurtus TAU dažnai matyti, kad iš esmės nėra įkurta kokio nors atskiro trečiojo amžiaus universiteto kaip savarankiškos organizacijos, o paprasčiausiai kuriai nors savivaldybėje veikiančiai įstaigai ar organizacijai (paprastai švietimo centrui ar suaugusiųjų bendrojo ugdymo mokyklai) deleguojama senjorų neformaliojo švietimo funkcija ir ta funkcija kažkodėl pavadinama trečiojo amžiaus universitetu. Kaip parodė tyrimo rezultatai, dažniausiai vėliau prie šios funkcijos, o ne prie visos institucijos, teikiančios senjorų švietimo funkciją, pradeda veikti neformaliojo švietimo besimokančių senjorų taryba ir pan.

Dar viena bendros senjorų neformaliojo švietimo plėtros problema yra tai, kad trečiojo amžiaus universitetai užsiima viskuo, kas gali dominti senjorus. Nėra, kaip kai kuriose kitose pasaulio valstybėse, aiškios nuostatos, kad trečiojo amžiaus universitetuose senjorai užsiima pirmiausia akademinė veikla. Tačiau visuose, išskyrus labai mažus, trečiojo amžiaus universitetuose stengiamasi išlaikyti įprastą universitetų struktūros elementą – fakultetus, tų fakultetų vadovai vadinami dekanais, senjorai vadinami studentais ir t. t. Aišku, galima žaisti įvairius semantinius žaidimus ir teigti, kad, pavyzdžiui, tikrai skatintinas senjorų susijungimas į muzikinį ansamblį yra muzikos ar meninės raiškos fakulteto veiklos išraiška, o tikrai puikus senjorų siekis jungtis ir kartu keliauti po Lietuvą ar

pasaulį yra TAU kraštotyros ar turizmo fakulteto išraiška. Jau 2012 m. tyrimo ataskaitoje minėta, kad: „*Veiklos pobūdžio prasme, vieni Lietuvoje veikiantys universitetai aiškiai orientuoti į akademinę (paskaitų) veiklą, kituose TAU kartu su akademinė veikla plačiai vystoma ir kultūrinė, daugiau į aktyvų laisvalaikį nukreipta veikla. Organizacine prasme, trečiojo amžiaus universitetų vadovybė ieško kontaktų ir paramos LR socialinės apsaugos ir darbo bei Švietimo ir mokslo ministerijose. Nelabai aiškiai apibrėžti trečiojo amžiaus universitetų ir Lietuvos pensininkų sąjungos „Bočiai“ santykiai.*“

Trečiojo amžiaus universitetai paprastai nelengvai sprendžia senjorams patrauklių dėstytojų paieškos problemas, nors kai kurie TAU jau suformavo geras bendradarbiavimo su aukštosiomis mokyklomis tradicijas. Būtina atitinkamų nacionalinio lygmens institucijų ir ypač savivaldybių administracijų pagalba trečiojo amžiaus universitetams užmezgant ryšius su Lietuvos aukštosiomis mokyklomis, ypač skatinant ryšius su mažesniuose šalies miestuose įsikūrusiomis kolegijomis. Tiek dėstytojų, tiek patalpų ir materialinės bazės problemas trečiojo amžiaus universitetai taip pat gali bandyti spręsti bendradarbiaudami su profesinėmis ir bendrojo ugdymo mokyklomis. Svarbu nacionaliniu lygmeniu sudaryti sąlygas, skatinančias visų lygių formaliojo švietimo įstaigų vadovus ir dėstytojus bendradarbiauti su įvairiose savivaldybėse įsikūrusiais trečiojo amžiaus universitetais.

Ne visose savivaldybėse jų administracijų specialistai skiria deramą dėmesį suaugusiųjų neformaliajam švietimui plėtoti. Geras būdas tai daryti, kaip parodė praktika kai kuriose Lietuvos savivaldybėse, yra įvairūs savivaldybių administracijų iniciatyva organizuojami projektai, kurių vykdyme galėtų dalyvauti ir trečiojo amžiaus universitetai. Be kitų teigiamų padarinių, taip TAU galėtų užsitikrinti geresnes savo veiklos finansavimo galimybes ir teikti geresnes senjorų tobulinimosi galimybes.

Galima rasti įvairių būdų spręsti šias ir kitas dėl bendros senjorų neformaliojo švietimo plėtros atsirandančias problemas. Galima, pavyzdžiui, švietimo ar mokslo ministerijoje kviesti visas suinteresuotas šalis (trečiojo amžiaus universitetų vadovybę, savivaldybių administracijų atstovus, kitus suinteresuotus asmenis) tartis ir galvoti, ar verta „gryninti“ trečiojo amžiaus universitetų veiklą ir kokiais būdais tai daryti. Galimas ir geresnis sprendimas. Lietuvoje kartu su senjorų neformaliojo švietimo paslaugas teikiančiomis savivaldybių institucijomis veikia pakankamai daug organizacijų, besivadinančių trečiojo amžiaus universitetų vardu. Atsiranda poreikis šioms organizacijoms jungtis į, pavyzdžiui, asociaciją ir spręsti visas šias (pvz., kiek akademiška turi būti TAU veikla, ar švietimo centras, teikiantis senjorų neformaliojo švietimo paslaugas, taip pat gali vadintis TAU) ar kitas sisteminės TAU veiklos problemas. Bet kuriuo atveju, priešingai negu nuogastavo viena tyrimo respondentė, niekas niekaip negali priversti fizinių asmenų įsteigtų TAU vadovų ar savivaldybių institucijų, teikiančių senjorų neformaliojo švietimo paslaugas vadovų daryti ką nors, ko jie patys nenori. Šiuo atveju būtina pačių fizinių asmenų ar savivaldybių tarybų narių bei administracijų darbuotojų iniciatyva.

Aptariant siūlymus dėl atskirų trečiojo amžiaus universitetų plėtros, būtina remtis natūraliai susiformavusia TAU tipologizacija ir teikti siūlymus atskirai pagal TAU steigėjus. Šie siūlymai jokiū būdu nėra privalomi, jie tik rekomendacinio pobūdžio. Organizacijų steigėjų valia, ar juos įgyvendinti.

Tyrimas parodė, kad fizinių asmenų įsteigti trečiojo amžiaus universitetai paprastai yra stiprūs pagal šiuos požymius:

- gali priimti visus norinčius mokytis senjorus;
- teikia visas įmanomas senjorų mokymosi ir laisvalaikio leidimo rūšis;
- turi savivaldos institucijas;
- dažniau ir rezultatyviau ieško alternatyvių veiklos finansavimo būdų ir galimybių;
- plačiai derina savo veiklos planus su klausytojais ir TAU savivaldos institucijomis;
- tiria klausytojų poreikius.

Fizinių asmenų įsteigti trečiojo amžiaus universitetai paprastai nepakankamai vykdo šias veiklas:

- ilgesniam laikui neplanuoja savo veiklos, tenkinasi tik taktiniu planavimu;
- nederina savo veiklos su savivaldybėse planuojama bendra švietimo veikla;
- ne visada turi gerų galimybių pritraukti senjorams tinkančius dėstytojus;
- retai savo veiklą plečia toje pat savivaldybėje esančiuose mažesniuose gyvenamuosiuose punktuose;
- neturi galimybių bent netiesiogiai finansiškai ir kitais būdais skatinti savo vadovus;
- nepalaiko glaudžių ryšių su savo savivaldybės administracija ir vietos politikais;
- priversti iš klausytojų rinkti nario mokesťį.

Toliau plėtodami savo veiklą fizinių asmenų įsteigti trečiojo amžiaus universitetai galėtų pirmiausia pradėti megzti stipresnius ryšius su savo savivaldybės administracijos specialistais, į šiuos santykius būtina įtraukiant ir savo savivaldybės politikus. Tai gali padėti savivaldybių administracijų specialistams ir savivaldybių politikams suvokti, kad TAU nėra kokia nors uždara tik jos nariams svarbi organizacija, o vykdo labai svarbias pačiai savivaldybei suaugusiųjų švietimo funkcijas. Fizinių asmenų įsteigtų trečiojo amžiaus universitetų vadovybė galėtų įsivertinti, ar jų TAU turimas juridinis statusas netrukdo spręsti įvairių organizacinių (pvz., papildomo finansavimo pritraukimo, bendradarbiavimo su išorės organizacijomis ir kt.) klausimų. Dar viena būtina veiklos kryptis – klausytojų skaičiaus didinimas labai mažiems ir mažiems TAU. Trečiojo amžiaus universitetų veiklos praktika parodė, kad tik pakankamai didelis klausytojų skaičius leidžia geriau tenkinti kai kada labai besiskiriančius jų poreikius, kita vertus, didesnis klausytojų skaičius leidžia visai kitaip šį TAU vertinti savivaldybės administracijoje ar savivaldybės taryboje. Klausytojų skaičių galima bandyti didinti, savo veiklą plečiant į mažesnius savo savivaldybės gyvenamuosius punktus, tam tikslui panaudojant aktyvių vietos bendruomenių potencialą. Kai kurie TAU, bendradarbiaudami su vietos bendruomenėmis mažesniuose miesteliuose, pasiekė labai gerų rezultatų. Dar viena veiklos plėtros kryptimi galėtų būti fizinių asmenų įsteigtų trečiojo amžiaus universitetų vadovybės siekis pradėti savo veiklą planuoti ne „čia ir dabar“, nesitenkinti vien tik taktiniu planavimu, susiplanavimu, kokie lektorai ir kada dirbs su klausytojais per artimiausią pusmetį, o gręžtis į strateginį savo veiklos planavimą. Tokios veiklos reikia mokytis, bet ji leistų geriau išnaudoti savo veiklos rezervas. Kita vertus, jei į TAU veiklos strateginį planavimą būtų galima įtraukti vietos politikus ir savivaldybės administracijos darbuotojus, atsirastų papildomi trečiojo amžiaus universitetų rėmėjai ir būtų lengviau organizuoti savo veiklą, senjorų švietimui pritraukti savivaldybės finansuojamas bendrojo ugdymo ir valstybės išlaikomo profesinio ar aukštojo mokslo įstaigų materialinius išteklius, kurie po pietų, kai veiklą vykdo TAU, yra menčiau naudojami.

Tyrimas parodė, kad savivaldybių iniciatyva įsteigti trečiojo amžiaus universitetai (arba tiksliau, savivaldybių įstaigose ir organizacijose pradėta teikti senjorų neformaliojo švietimo paslauga) paprastai yra stiprūs pagal šiuos požymius:

- gali priimti visus norinčius mokytis senjorus;
- teikia visas įmanomas senjorų mokymosi ir laisvalaikio leidimo rūšis;
- turi savivaldos institucijas;
- turi didesnes galimybes pritraukti dėstytojus;
- gerokai rečiau kyla problemų dėl patalpų užsiėmimams;
- veiklai vadovaujantys asmenys tiesiogiai ar netiesiogiai už tai gauna atlyginimą;
- paprastai turi užmezgę gerus ryšius su savivaldybės administracijos specialistais ir vietos politikais;
- sugeba išvengti klausytojų nario mokesčio;
- tiria klausytojų poreikius.

Savivaldybių iniciatyva įsteigti trečiojo amžiaus universitetai paprastai nepakankamai vykdo šias veiklas:

- ilgesniam laikui neplanuoja savo veiklos, tenkinasi tik taktiniu planavimu;
- nederina savo veiklos su savivaldybėse planuojama bendra švietimo veikla;
- retai savo veiklą plečia toje pačioje savivaldybėje esančiuose mažesniuose gyvenamuosiuose punktuose;
- tenkinasi tik įsteigusios organizacijos suteiktomis patalpomis užsiėmimams, nepasinaudoja muziejų ir viešųjų bibliotekų teikiamomis galimybėmis;
- menkai pritraukia privačių asmenų ar organizacijų lėšas savo veiklai, apskritai rečiau ieško alternatyvių veiklos finansavimo būdų ir galimybių;

Toliau plėtodami savo veiklą savivaldybių iniciatyva įsteigti trečiojo amžiaus universitetai privalėtų įsivertinti, ar jų TAU turimas juridinis statusas netrukdo spręsti įvairių organizacinių (pvz., papildomo finansavimo pritraukimo, bendradarbiavimo su išorės organizacijomis ir kt.) klausimų, ar jie apskritai gali vadintis trečiojo amžiaus universitetais. Galimas sprendimo būdas – prie švietimo centro, suaugusiųjų mokyklos ar kitos šiuo metu senjorų neformaliojo švietimo paslaugas teikiančios įstaigos įsteigti TAU, jį juridiskai įregistruoti ir sudaryti ilgalaikę bendradarbiavimo sutartį. Toje bendradarbiavimo sutartyje, pavyzdžiui, reiktų aptarti visus finansinius ir kitus būtinus veiklos aspektus (pvz., kaip išlaikoma TAU sąskaita banke, kaip teikiama parama veiklai ir pan.). Tuomet naujai sukurtoms juridiskai savarankiškomis organizacijoms nekiltų daugelio tikrai didelių sunkumų, kurių kyla fizinių asmenų įsteigtiems TAU. Tada toks TAU savo teisiniu statusu prilygtų fizinių asmenų įsteigtiems TAU ir galės lygiateisiškai su jais bendradarbiauti. Dar viena būtina veiklos kryptis – klausytojų skaičiaus didinimas labai mažiems ir mažiems TAU. Veiklos praktika parodė, kad tik pakankamai didelis klausytojų skaičius leidžia plačiai tenkinti jų poreikius. Kita vertus, didesnis klausytojų skaičius leidžia visai kitaip TAU vertinti savivaldybės administracijoje ar savivaldybės taryboje. Klausytojų skaičių galima bandyti didinti, savo veiklą plečiant į mažesnius savo savivaldybės gyvenamuosius punktus, tam tikslui panaudojant aktyvių vietos bendruomenių potencialą. Dar viena veiklos plėtros kryptimi galėtų būti savivaldybių iniciatyva įsteigtų trečiojo amžiaus universitetų vadovybės siekis pradėti savo veiklą planuoti ne „čia ir dabar“, nesitenkinti vien tik taktiniu planavimu, susiplanavimu, kokie lektoriai ir kada dirbs su klausytojais, o gręžtis į strateginį savo veiklos planavimą. Tokios veiklos reikia mokytis, bet ji leistų geriau išnaudoti savo veiklos rezervus. Kita vertus, jei į TAU veiklos strateginį planavimą būtų galima įtraukti vietos politikus ir savivaldybės administracijos darbuotojus, atsirastų papildomi trečiojo amžiaus universitetų rėmėjai ir būtų lengviau organizuoti savo veiklą.

Trečiojo tipo, universitetų darbuotojų iniciatyva atsiradusių TAU Lietuvoje kol kas tik du, iš jų vienas ką tik įsikūręs, todėl sunku kalbėti apie kokias nors jų veiklos tendencijas. Bet kuriuo atveju labiausiai teigiama jų veiklos ypatybe yra tai, kad šiems trečiojo amžiaus universitetams, vienas kurių juridiskai įregistruotas, o kito net neplanuojama registruoti, mažiausiai problemų turi dėl vadovybės materialinio skatinimo, galimybės rasti dėstytojų ir patalpų užsiėmimams. Kitomis savo veiklos aplinkybėmis šie TAU panašiasi į fizinių asmenų įsteigtus TAU. Todėl jiems tinkamos beveik visos fizinių asmenų įsteigtiems TAU skirtos rekomendacijos. Ypatingą dėmesį universitetų darbuotojų iniciatyva atsiradę TAU turėtų skirti ryšių su savo savivaldybės administracija užmezgimui ir strateginiam savo veiklos planavimui.